

**journalists
for tolerance**

**МІФЫ І ФАКТЫ ПРА ЛЕСБІЯНАК,
ГЕЯЎ І БІСЕСУАЛЬНЫХ
ЛЮДЗЕЙ**

**НОВАЯ РЭДАКЦЫЯ ДЛЯ ВЫДААННЯ
Ў БЕЛАРУСІ**

Цімафей В. Сазаеў

Усім,
хто не баіцца задаваць пытанні
і гатовы слухаць і чуць адказы.

«Гэты свет – гара, а нашыя ўчынкі – выкрыкі;
Рэха ад выкрыкаў заўжды вяртаецца да нас».

Румі

ЗМЕСТ

ПРАДМОВА АЎТАРА ДА БЕЛАРУСКАГА ПЕРАКЛАДУ	4
РАЗДЗЕЛ 1. ДАМОВІМСЯ ПРА ТЭРМІНЫ І СЛОВЫ	5
РАЗДЗЕЛ 2. ПРЫРОДА ГОМА- І БІСЕСУАЛЬНАСЦІ	10
РАЗДЗЕЛ 3. «НЕНАТУРАЛЬНАСЦЬ» І «НЕНАРМАЛЬНАСЦЬ» ГОМАСЕСУАЛЬНАСЦІ	18
РАЗДЗЕЛ 4. СПАСАБ ЖЫЦЦЯ	25
РАЗДЗЕЛ 5. ГОМАСЕСУАЛЬНАСЦЬ І ЗДАРОЎЕ	33
РАЗДЗЕЛ 6. ГАМАФОБІЯ, БІФОБІЯ, «ПРАПАГАНДА» ГОМАСЕСУАЛЬНАСЦІ	36
ДАДАТКІ	
АПЫТАЛЬНІК ДЛЯ ГЕТЭРАСЕСУАЛАЎ	45
РАШОТКА СЕСУАЛЬНАЙ АРЫЕНТАЦЫІ КЛЕЙНА	46
АПЫТАЛЬНІК «ЦІ ЎЛАСЦІВАЯ ВАМ ГАМАФОБІЯ?»	47
Я КАРЫСТАЮСЯ ПРЫВІЛЕЯМІ ГЕТЭРАСЕСУАЛАЎ, КАЛІ...	49
СПІС ЛІТАРАТУРЫ ДЛЯ ДАДАТКОВАГА ЧЫТАННЯ	50

ПРАДМОВА АЎТАРА ДА БЕЛАРУСКАГА

ПЕРАКЛАДУ

Я вельмі рады перакладу гэтай брашуры на беларускую мову.

Першае выданне гэтай брашуры па-руску з'явілася ў 2009 г. З таго часу яна вытрымала пяць выданняў у Расіі і два выданні для рускамоўных людзей у Германіі і нязменна знаходзіла цёплы прыём у чытачоў. Для беларускага выдання тэкст был абноўлены і адрэдагаваны.

Брашура прысвечаная пытанням, якія ўзнікаюць у людзей адносна гома- і бісексуальнасці. Дадзены тэкст не носіць вычарпальнага характару, хутчэй ён прызначаны для першага знаёмства з тэмай. Асновай брашуры паслужыла кола пытанняў, якія задаюць лесбіянкам, геям і бісексуальным людзям у інтэрнэт-дыскусіях і якія шмат у чым звязаныя з устойлівымі стэрэатыпамі, што цыркулююць у грамадскай свядомасці.

Выкажу меркаванне, што многія пытанні, з якімі сутыкаюцца бацькі, родзічы, сябры і калегі гома- і бісексуальных людзей, падобныя ў Беларусі і Расіі, паколькі многія міфы і стэрэатыпы маюць міжнародны характар, тым больш што ў дадзеным выпадку гаворка вядзецца пра краіны, у якіх ёсць агульная гісторыя.

Буду рады, калі вы зможаце знайсці ў тэксце адказы на пытанні, што вас цікавяць, і калі знаёмства з гэтай брашурай дазволіць зрабіць бліжэй адносіны паміж вамі і вашымі гома- ці бісексуальнымі родзічамі, сябрамі ці калегамі.

На жаль, аб'ём гэтай брашуры не дазваляе асвятліць усе пытанні і развясць усе міфы, якія існуюць вакол гомасексуальнасці і бісексуальнасці. Але спасылкі на інтэрнэт-рэсурсы і літаратуру дазваляць зацікаўленым знайсці важную для іх дадатковую інфармацыю.

За ініцыятыву перакладу дзякую беларускім калегам і асабіста Андрусю Клікунову.

Цімафей В. Сазаеў,
ліпень 2020 г.

РАЗДЕЛ 1. ДАМОВІМСЯ ПРА ТЭРМІНЫ І СЛОВЫ

Часцяком, калі гаворка заходзіць пра гома- і бісексуальнасць, людзі губляюцца і не ведаюць, як размаўляць на гэтую тэму. Адна з прычынаў гэтага – адсутнасць звычкі спакойнага, вытрыманага гаварэння на дадзеныя тэмы і, як следства, адсутнасць у штодзённай моўнай практыцы агульнапрынятых, нейтральных тэрмінаў. Таму першы раздзел брашуры прысвечаны словам, якія абазначаюць лесбіянак, геяў і бісексуальных людзей, і тым саманайменням, якія імі выкарыстоўваюцца.

«Чаму важна выкарыстоўваць карэктныя словы ў размове пра гома- і бісексуальнасць?»

Здаецца відавочным, што любую размову лепш пачынаць, калі ўсе яе ўдзельнікі ўжываюць карэктныя і зразумелыя для ўсіх словы і тэрміны: гэта дапамагае пазбягаць блытаніны і дасягаць узаемаразумення. У выпадку размовы пра гома- і бісексуальнасць выкарыстоўваць карэктную мову асабліва важна па некалькіх прычынах.

Па-першае, у атачэнні кожнага чалавека ёсць лесбіянка, геі і бісексуальныя людзі. Калі вы думаеце, што ў вашым атачэнні іх няма, то хутчэй за ўсё, з вялікай ступенню верагоднасці, гэта не так. Часцей за ўсё гома- і бісексуальныя жанчыны і мужчыны не раскрываюцца іншым, нават сваім знаёмым, з-за страху гамафобнай рэакцыі, страху адрынання. Выкарыстанне вамі карэктнай лексікі – гэта сігнал вашым гома- і бісексуальным родзічам, сяброўкам ці сябрам, калегам, што перад вамі можна адкрыцца і вы не адрынеце іх сяброўства, сваяцкія ці прафесійныя адносіны.

Па-другое, сексуальная арыентацыя з'яўляецца адным з структураўтваральных элементаў асобы, таму неакуратна сказаныя ці зняважлівыя словы могуць глыбока параніць гома- і бісексуальных людзей з вашага атачэння. Хутчэй за ўсё, яны вам нічога не скажуць, асабліва калі яны перад вамі не адкрытыя. Але траўма застанецца. І гэта так ці інакш адлюструецца і на вашых узаемаадносінах.

Па-трэцяе, асобна важна адзначыць уразлівае становішча гома- і бісексуальных дзяцей і падлеткаў. Вы не можаце быць упэўненымі ў тым, што вашыя дзеці не гома- ці бісексуальныя, паколькі нават на прамое пытанне пра іх сексуальную арыентацыю дзеці ці падлеткі могуць адказаць, што яны гетэрасексуальныя, бо могуць апасацца гамафобнай рэакцыі з вашага боку ці з боку іншых сваякоў. У прынцыпе, задаваць такое пытанне неэтычна і непрымальна. Тое, што могуць рабіць бацькі, – гэта казаць і дэманстраваць дзіцяці безумоўную любоў і прыняцце незалежна ні ад чаго. Калі дзеці ці падлеткі ўпэўненыя ў такой любові з боку бацькоў, то яны самі, калі палічаць патрэбным, звернуцца да бацькоў па падтрымку. Калі ж дзеці не ўпэўненыя ў безумоўным прыняцці з боку бацькоў, то яны будуць хаваць ад іх сваю сексуальную арыентацыю. А выкарыстанне вамі гамафобных ці некарэктных рэплікаў, нават сказаных мімаходзь, будзе дастатковым для таго, каб яны адчулі сябе пакінутымі і няздольнымі вам давяраць. Адсутнасць падтрымкі з боку бацькоў – адзін з самых траўматычных досведаў для гома- і бісексуальных дзяцей і падлеткаў, які павялічвае рызыкі развіцця ў іх дэпрэсіяў, розных формаў самадэструктыўных паводзінаў, пачынаючы ад самапашкодвання і праблемнага ўжывання алкаголю і наркатыкаў, да спробаў самагубства.

Па-чацвёртае, існуюць розныя ўзроўні некарэктнай лексікі ў дачыненні да лесбіянак, геяў і бісексуальных людзей. І значная частка такой лексікі кваліфікуецца адмыслоўцамі як «мова нянавісці і варожасці» (англ. hate speech). Згодна з дадаткам да Рэкамендацыі Камітэта міністраў Савета Еўропы CM/REC(2010)5 «Аб мерах па барацьбе з дыскрымінацыяй па прыкмеце сексуальнай арыентацыі і гендарнай ідэнтычнасці», мова варожасці — гэта ўсе «формы выказвання думак, у тым ліку ў СМІ і інтэрнэце, якія могуць разумецца як накіраваныя на ўзбуджэнне, распаўсюд ці падтрыманне нянавісці ці іншых формаў дыскрымінацыі ў дачыненні да лесбіянак,

геяў, бісексуалаў і трансгендарных людзей». На жаль, як правіла, у штодзённым жыцці многія людзі не асэнсоўваюць, што іх словы ў дачыненні да гома- і бісексуальных людзей могуць быць вызначаныя як «мова нянавісці і варожасці», паколькі большасць з іх проста не адчувальныя да гэтага. Рэгулярна мова варожасці маскіруецца пад жарты, і, калі чалавеку сказаць пра тое, што яго словы распальваюць нянавісць, матываваную гамафобіяй, чалавек можа шчыра здзівіцца і сказаць: «Але ж я проста пажартаваў».

Па-пятае, пра тое, што мова варожасці – гэта не «проста жарты», сведчыць факт узаемасувязі мовы варожасці і злачынстваў на глебе нянавісці (англ. hate crime). «Злачынствы на глебе нянавісці і мова варожасці звязаныя паміж сабой. Хаця прамую ўзаемасувязь рэдка можна даказаць, гвалт на глебе нянавісці часта адбываецца на фоне поўных варожасці выказванняў. Арганізаваныя групы агрэсараў выяўляюць свае погляды праз публікацыі, папулярную музыку, інтэрнэт і грамадскія выступы. Яны стараюцца дамагчыся ўспрыняцця мовы варожасці і злачынстваў на глебе нянавісці як звычайных і дапушчальных з'яваў», – гаворыцца ў метадычным дапаможніку па прадухіленні і рэагаванні на злачынствы на глебе нянавісці, падрыхтаваным АБСЕ для няўрадавых арганізацыяў. Гэтая сувязь мовы варожасці і злачынстваў на глебе нянавісці з'яўляецца яркім прыкладам сістэмнага гвалту, які зазнаюць гома- і бісексуальныя людзі.

Такім чынам, выкарыстанне карэктных словаў, паняткаў і мовы ў цэлым – гэта не проста прыкмета выхаванасці, ветлівасці і ўзаемнай павагі людзей, якія камунікуюць паміж сабой, але і сродак, які дапамагае гома- і бісексуальным людзям адчуваць сваю чалавечую каштоўнасць. Выдатны расійскі лінгвіст Святлана Тэр-Мінасава адзначае: «Палітычная карэктнасць мовы выяўляецца ў імкненні знайсці новыя спосабы моўнага выказвання наўзамен тых, якія закранаюць пачуцці і годнасць індывідуума, ушчамляюць яго чалавечыя правы звычайнай магутнай бестактоўнасцю і/ці прамалінейнасцю...» Таму калі для вас важная павага да чалавечай годнасці іншых людзей, то варта імкнуцца выкарыстоўваць карэктныя словы ў размове пра гома- і бісексуальнасць.

«Як карэктна гаворыць пра лесбіянак, геяў і бісексуальных людзей?»

Язык – не застылая форма, ён развіваецца. З часам нейкія словы выходзяць з ужытку ці могуць памяняць значэнне. Гэта натуральны працэс жыцця мовы, у якім няма нічога дзіўнага ці незвычайнага. Напрыклад, у 90-я гг. XX стагоддзя ў рускай мове для абазначэння гомасексуальных жанчынаў і мужчынаў шырока выкарыстоўваліся словы «розовые» і «голубые». Зараз так ужо не гавораць, і выкарыстанне дадзеных словаў у гэтым значэнні будзе выглядаць анахранізмам, то бок тым, якое не адпавядае сучаснасці.

У рэчаіснасці існуе процьма прыніжальных словаў для абазначэння гома- і бісексуальных жанчынаў і мужчынаў, якія, зразумела, непрымальна выкарыстоўваць. Да такіх словаў адносяцца: «нетрадыцыяналы», «педзік», «гомік», «лесба» і шэраг іншых. Часам у штодзённай гаворцы людзям цяжка падабраць прыдатнае слова ці яны саромеюцца яго вымавіць і могуць казаць пра гома- і бісексуальных людзей «гэтыя» ці «такія». Так, вядома ж, таксама не варта казаць.

У цяперашні час найбольш пажаданыя вызначэнні – «гей», «лесбіянка», «бі», паколькі яны не акцэнтуюць увагу выключна на сексуальным аспекце гома- і бісексуальных жанчынаў і мужчынаў. Як адзначае актывіст Руслан Поршнеў, «вылучаць толькі сексуальны складнік жыцця гэтых людзей – няправільна. Геі і лесбіянке зазнаюць увесь спектр эмоцыяў у дачыненні да сваіх спадарожнікаў жыцця».

Слова «гей» узыходзіць да англійскага прыметніка «gay», які ў англійскай мове ў роўнай ступені выкарыстоўваюць як гомасексуальныя мужчыны – «gay men», так і гомасексуальныя жанчыны – «gay women». Аднак беларускамоўныя гомасексуальныя жанчыны ніколі слова «гей» як саманазоў не выкарыстоўваюць.

Не выкарыстоўваецца па-беларуску і слова «гомасексуалкі». Для гомасексуальных жанчынаў па-беларуску пажаданым з'яўляецца слова «лесбіянка». Гэтае слова ўзыходзіць да назвы міжземнаморскай выспы Лесбас, на якой жыла вялікая старажытнагрэчаская паэтка Сапфо. Як лічыцца, Сапфо была першай жанчынай, якая ўвек вечыла ў паэзіі каханне паміж жанчынамі. Пра бісексуальных мужчынаў гавораць «бісексуалы», а пра бісексуальных жанчынаў – «бісексуалкі». Аднак часцяком і адных, і другіх называюць проста «бі», бо ў перакладзе з грэчаскай мовы «бі» азначае «два».

У любым выпадку, калі вы не ўпэўненыя, як казаць пра сваіх гомасексуальных сяброў, родзічаў, калегаў, удакладніце ў іх саміх, якое слова для іх будзе пажаданым.

«Чаму вас не задавальваюць словы «гомасексуалізм» і «гомасексуалісты»?»

Менавіта гэтыя словы часцей за ўсё выкарыстоўваюць журналісты, калі пішуць пра гомасексуальных жанчынаў і мужчынаў. У цяперашні час выкарыстоўваць гэтыя словы з суфіксамі «ізм» і «іст» некарэктна. Разбярэмся чаму.

Па-першае, у беларускай мове не выкарыстоўваецца словы «гетэрасексуаліст» і «гетэрасексуалізм», а ёсць «гетэрасексуал» і «гетэрасексуальнасць», таксама як не выкарыстоўваецца словы «бісексуалізм» і «бісексуалісты». Таму лагічна, што правільна казаць «гомасексуальнасць» і «гомасексуалы».

Па-другое, у беларускай мове суфіксы «ізм» і «іст» выкарыстоўваюцца ў словах, якія маркіруюць ідэалогіі, пэўныя сістэмы ідэяў. Напрыклад, марксізм – марксіст, фашызм – фашыст, стыентызм-стыентыст і г.д. Гомасексуальнасць ідэалогіяй не з'яўляецца. Таму правільна казаць менавіта «гомасексуальнасць» і «гомасексуал».

Па-трэцяе, правільна казаць «гомасексуал» і «гомасексуальнасць» яшчэ і таму, што па сутнасці менавіта гэтыя тэрміны адпавядаюць заходнееўрапейскім адпаведнікам (напрыклад, у англійскай мове «homosexual – homosexuality»).

Па-чацвёртае, як заўважае акадэмік І.С. Кон у сваёй кнізе «Лунный свет на заре», «няма адзінага, аднолькавага для ўсіх гомасексуалізму, ёсць разнастайныя гомасексуальнасці... Тэрміны «гомасексуалізм», «гомасексуаліст» прадугледжваюць жорсткую бінарную замацаванасць уласцівасці: «гомасексуалістам» чалавек можа альбо быць, альбо не быць, у той час як тэрміны «гомасексуальнасць», «гомасексуал» уключаюць у свой змест уяўленне пра зменлівасць і пластычнасць самой з'явы: чалавек можа быць гомасексуальны ў большай ці меншай ступені, у тых ці гэтых адносінах (напрыклад, у сферы сваіх жаданняў, але не ў сваіх паводзінах, ці наадварот), у той ці іншай форме і да т.п.»

Па-пятае, у масавай свядомасці дагэтуль словы «гомасексуаліст» і «гомасексуалізм» маюць негатыўную афарбоўку з-за таго, што ў савецкай медыцыне гэтыя словы ўжываліся для абазначэння хваробы – палавога вычварэння, якое трэба лячыць, а ў крыміналогіі – злачынства, якое трэба караць. Паколькі гэтыя падыходы ў цяперашні час дыскрэдытаваныя, то і ўжыванне гэтых словаў павінна застацца ў мінулым і замест іх правільна ўжываць тэрміны «гомасексуал» і «гомасексуальнасць».

Менавіта негатыўная ацэначная канатацыя, якая ўзыходзіць да гістарычнага выкарыстання словаў «гомасексуалізм» і «гомасексуалісты» як апісання хваробы і злачынства, і робіць іх абсалютна непрыемнымі і нават зняважлівымі для значнай часткі сучасных геяў і лесбіянак. Таму ў цяперашні час прынята аднастайнае словаўжыванне: «гомасексуальнасць – гомасексуалы», «бісексуальнасць – бісексуалы», «гетэрасексуальнасць – гетэрасексуалы».

«А што наконт словазлучэння “нетрадыцыйная сексуальная арыентацыя” – яно таксама некарэктнае?»

Так, сапраўды, выкарыстанне выразу «нетрадыцыйная сексуальная арыентацыя» таксама некарэктнае. Недапушчальна выкарыстоўваць любыя выразы са словам «нетрадыцыйны», у тым ліку «нетрадыцыйная арыентацыя», «нетрадыцыйныя адносіны», «нетрадыцыйныя сем’і».

Гомасексуальнасць і бісексуальнасць існавалі ва ўсе часы і ва ўсіх культурах. Сведчанні пра аднаполыя рамантычныя і сексуальныя адносіны ёсць на працягу ўсёй гісторыі чалавецтва. То бок нават з пункту гледжання фармальнага словаўжывання гома- і бісексуальныя адносіны настолькі ж традыцыйныя, як і гетэрасексуальныя. Гомасексуальныя і бісексуальныя жанчыны і мужчыны – гэта людзі з гісторыяй.

«Ці карэктна казаць “сексуальныя меншасці”?»

З паняткам «сексуальныя меншасці» не ўсё так проста і адназначна.

З аднаго боку, ёсць актывісты, якія выступаюць супраць яго выкарыстання. Іх асноўны аргумент зводзіцца да таго, што сексуальнасць з’яўляецца адным з аспектаў адносінаў лесбіянак, геяў і бісексуальных людзей. І ў тым выпадку, калі ў гэтым словазлучэнні акцэнт робіцца на слове «сексуальныя», а не на слове «меншасці», у людзей можа стварацца скажонае ўяўленне пра гома- і бісексуальных людзей як фіксаваных выключна на сексуальнасці, што, вядома ж, поўнасьцю не адпавядае рэчаіснасці.

З іншага боку, лесбіянка, геі і бісексуальныя людзі сапраўды з’яўляюцца статыстычнай меншасцю ў свеце, дзе большасць людзей гетэрасексуальныя. Таксама гомасексуальныя і бісексуальныя людзі з’яўляюцца культурнай меншасцю ў свеце, дзе гетэрасексуальнасць гістарычна і ідэалагічна абвяшчалася «натуральнай», «нармальнай» і «правільнай», а любыя «адхіленні» ад яе разглядаліся як «грэх, хвароба і злачынства» (гэтая ідэалогія атрымала назву гетэрасексізм). У выніку гэтага сексуальныя меншасці зазнавалі ганенні і прыгнёт як сацыяльная група. Такім чынам, словазлучэнне «сексуальныя меншасці» карэктнае, калі яно выкарыстоўваецца ў значэнні «людзі, якія зазнаюць дыскрымінацыю з прычыны свайго стылю жыцця, інтымных упадабанняў ці іншых формаў самаідэнтыфікацыі ці самавыяўлення, якія разглядаюцца як адхіленне ад гетэранарматыўнай мадэлі грамадскага ўпарадкавання, якая стала пераважнай ў сучасных дзяржаўных супольнасцях».

Акрамя таго, дакладна гэтак жа, як існуюць розныя нацыянальныя ці рэлігійныя культуры, існуе і свая культура ў сексуальных меншасцяў. Дакладней, у рэальнасці існуе вялікая колькасць субкультураў. І ўся гэтая разнастайнасць субкультураў утварае тое, што прынята называць «ЛГБТ-супольнасць». «ЛГБТ» – у сэнсе «лесбіянка, геі, бісексуальныя і трансгендарныя людзі». Выкарыстоўваючы слова «супольнасць», важна памятаць, што насамрэч гэта не адна супольнасць, а мноства розных. І ва ўсіх гэтых супольнасцях ёсць свае ўласныя патрэбы, праблемы, інтарэсы. Але тое, што іх усіх аб’ядноўвае, – гэта прыгнёт, стыгматызацыя і дыскрымінацыя з боку тых, хто прытрымліваецца меркавання пра недапушчальнасць іншых формаў існавання, акрамя гетэрасексуальнай.

«Але хіба самі некаторыя геі не кажуць пра сябе “підарас”?»

Выкарыстанне слова «підарас» у якасці саманаймення некаторымі актывістамі і прадстаўнікамі супольнасці называецца рэклэймінг (ад англ. reclaiming – аднаўленне, выпраўленне). Сутнасць дадзенай стратэгіі заключаецца ў тым, што група, якая прыгнятаецца, прысвойвае сабе тое слова, якое ўжываецца ў яе адрас у якасці абразы, мяняючы яго значэнне з негатыўнага на пазітыўнае. Сэнс гэтага дзеяння ў тым, каб абязброіць апанентаў, зрабіць так, каб тыя паняцці, якія раней прычынялі

боль і выкарыстоўваліся ў якасці прыніжэння, не маглі больш прынізіць і прынесці боль.

Напрыклад, у англійскай мове гэта адбылося са словам «queer». Даслоўна яно перакладаецца як «дзівацкі, дзівачлівы, дзіўны». Аднак семантычна найбольш бліжнім яго перакладам можна лічыць слова «вычварэнец» з яўным сексуальным кантэкстам, паколькі доўгі час яно выкарыстоўвалася як абраз а ў адрас гомасексуальных мужчынаў. Аднак пачынаючы з 1990-х гадоў актывісты сталі выкарыстоўваць гэтае слова як саманазоў, надзяляючы яго пазітыўным значэннем: у сакавіку 1990 года ў Нью-Йорку была створаная арганізацыя «Queer Nation», адным са слоганаў якой быў «We're Here! We're Queer! Get used to it!», то бок «Мы тут! Мы вычварэнцы! Прызвычайвайцеся да гэтага!». Крыху пазней з'явіўся кірунак у навуковых даследаваннях гэндару і сексуальнасці – «Queer Studies». Пры гэтым дадзены тэрмін трактуецца шырэй, абазначаючы як геяў, лесбіянак, бісексуалаў, так і ўсіх людзей, чыя палавая, гэндарная і/ці сексуальная ідэнтычнасць выходзіць за рамкі традыцыйнага падзелу палоў/гэндараў. У апошнія гады і ў рускай мове назіраецца выкарыстанне слова «квір» у форме прамой калькі з англійскай мовы, у якасці саманазову некаторымі прадстаўнікамі ЛГБТ-супольнасцяў. Аднак гэтая практыка выклікае дыскусіі ўнутры супольнасцяў, паколькі ў рускай мове гэтае слова пазбаўляецца ўсіх тых сэнсаў, якія ў яго ёсць у англійскай мове і культуры.

Падобная гісторыя адбылася і з нямецкім словам «schwul», якое можна на рускую мову перакласці як «гомік». Зараз у нямецкай мове яго выкарыстанне ўстаялася, увесь негатыўны сэнс з яго ўдалося выключыць, і яно выкарыстоўваецца ў якасці саманазову як самімі геямі, так і ў назвах гей-арганізацыяў.

У рускай мове некаторыя актывісты вырашылі зрабіць рэклэймінг са словам «підар» і яго жаночым варыянтам – «підарка». Катэгарычна важна разумець, што да рэклэймінгу звяртаюцца самі прадстаўнікі сексуальных меншасцяў і выкарыстоўваюць гэтыя словы для саманаймення. Логіка тут наступная: «Гамафобы выкарыстоўваюць слова “підар”, каб нас абразіць, паколькі лічаць, што быць гомасексуальным чалавекам кепска і сорамна. Але быць гомасексуальным чалавекам не кепска і не сорамна. Таму мы забіраем гэтае слова сабе і больш не ўспрымаем яго як знявагу».

Найбольш паслядоўна рэклэймінгам займаецца беларускі праект «Дело Пи__». Іх пазіцыя выкладзеная ў тэксце «Маніфеста підара» (<https://delopi.by/news/17-manifest-pidora.html>).

Важна разумець, што далёка не ўсе гомасексуальныя людзі падзяляюць тактыку рэклэймінгу і выкарыстоўваюць у дачыненні да сябе слова «підар». Беларускі даследчык і актывіст Мікалай Гарбачоў адзначае: «Калі я называю “підарам” сам сябе, то гэта рэклэймінг, але калі я называю “підарам” іншага – гэта абраз». Для многіх гомасексуальных людзей выкарыстанне гэтага слова ў свой адрас з боку іншых па-ранейшаму будзе ўспрымацца ў якасці абразы.

Калі вы гетэрасексуальны, то лепш калі вы не будзеце выкарыстоўваць у сваёй гаворцы словы, якія знаходзяцца ў працэсе рэклэймінгу, паколькі з вашых вуснаў яны могуць успрымацца як абраз, нават калі вы не ўкладаеце ў іх такі сэнс.

Калі вы працуеце журналістам і пішаце тэксты на рускай мове, раім азнаёміцца з брашурай «Как избежать использования языка вражды в отношении лесбиянок, геев, бисексуалов, трансгендеров. Руководство для журналистов» (М.: Московская Хельсинкская Группа, 2013. <http://www.mhg.ru/files/2013/LGBTjurn.pdf>).

РАЗДЗЕЛ 2. ПРЫРОДА ГОМА- І БІСЕСУАЛЬНАСЦІ

Адно з найбольш вострых і дыскусійных пытанняў – пра паходжанне гома- і бісесуальнасці. Існуе ўстойлівы стэрэатып, што канчатковае вызначэнне прычынаў гома- і бісесуальнасці дазволіць прадухіліць дыскрымінацыю па прыкмеце сексуальнай арыентацыі. Знаёмства з гэтым раздзелам дапаможа ўбачыць, што веданне прычынаў узнікнення гома- і бісесуальнасці не садзейнічае зніжэнню ўзроўню дыскрымінацыі.

«Чым выкліканая гомасексуальнасць, якія яе прычыны?»

А чаму вы не задаеце пытанне пра тое, якія прычыны гетэрасексуальнасці? Бо ў цяперашні час навукоўцы не маюць адзінага меркавання пра прычыны паходжання ні гома-, ні бі-, ні гетэрасексуальнасці. Больш за тое, сучасныя сексалагі гавораць пра сексуальную індывідуальнасць, то бок пра індывідуальныя асаблівасці сексуальных патрэбаў, арыентацыі, фантазіі, пачуцці і актыўнасці, якія развіваюцца ў кожнага чалавека. І разуменне гэтага дазваляе казаць пра сексуальную варыятыўнасць і сексуальную разнастайнасць, то бок пра разнастайнасць праяўлення і выяўлення сексуальнасці ў людзей.

Большасць навукоўцаў прызнаюць мультыфактарную тэорыю паходжання сексуальных арыентацыяў. У прыватнасці, гавораць пра ўплыў генетычных і гарманальных фактараў. Аднак, як адзначае акадэмік І.С. Кон, «хаця біялогія задае схільнасць да той ці іншай сексуальнай арыентацыі, толькі сацыяльны досвед індывіда вызначыць, як менавіта гэтая схільнасць праявіцца і што з яе разаўецца». А доктар медыцыны Фрэнсіс Мандымор кажа: «Чалавечая сексуальнасць, як і наша моўная здольнасць і ўсё складаны шэраг здольнасцяў, які мы называем «інтэлектам», можа быць зразумелая толькі як вынік складанага ўзаемадзеяння прыроды і выхавання, псіхалогіі і біялогіі, генаў і навакольнага асяроддзя».

Сусветная арганізацыя аховы здароўя ААН у «Міжнародным тэхнічным дапаможніку па сексуальнай адукацыі» вызначае сексуальнасць як «адзін з базавых аспектаў чалавечага існавання», які «ўключае ў сябе: разуменне чалавечага цела і стаўленне да цела; эмацыянальную прыхільнасць і любоў; секс; гэндар; гэндарную ідэнтычнасць; сексуальную арыентацыю; сексуальную блізкасць; задавальненне і нараджэнне дзяцей. Сексуальнасць мае складаную прыроду і складаецца з біялагічных, сацыяльных, псіхалагічных, духоўных, рэлігійных, палітычных, прававых, гістарычных, этычных і культурных аспектаў, якія знаходзяцца ў пастаянным развіцці на працягу ўсяго жыцця чалавека».

Сексуальная арыентацыя – гэта «здольнасць кожнага чалавека адчуваць глыбокую эмацыянальную, рамантычную і сексуальную цягу да людзей іншага полу (гетэрасексуальная) ці аднаго з сабой полу (гомасексуальная), ці да людзей розных палоў (бісесуальная ці пансесуальная) і ўступаць з імі ў інтымныя і сексуальныя адносіны», – гаворыцца ў гэтым жа дапаможніку СААЗ.

«Геям ці лесбіянкай можна зрабіцца па ўласным жаданні, гэта дабравольны выбар?»

Не, мы закохваемся ў іншага чалавека не па ўласным жаданні і не тады, калі нам гэтага хочацца. Наша цяга да іншага чалавека абумоўленая складанай камбінацыяй псіхаэмацыянальных і фізіялагічных фактараў. Прымусяць гея ці лесбіянку закахацца ў чалавека іншага полу, як і гетэрасексуала ў чалавека аднаго з сабой полу, немагчыма. Толькі бісесуальныя людзі могуць любіць людзей як свайго, так і іншага полу, але і яны гэта робяць не тады, калі гэтага захочуць.

Некаторыя людзі спрабуюць змяніць сваю сексуальную арыентацыю з дапамогай псіхатэрапіі, прыёму гармонаў і іншымі метадамі, але безвынікова. Акрамя таго, досвед усіх краінаў, дзе быў крымінальны пераслед гомасексуалаў, сведчыць, што людзі, нават усведамляючы пагрозу крымінальнага пераследу, усё роўна шукалі адносінаў з прадстаўнікамі свайго полу і нават «за кратамі» ўмудраліся ствараць цёплыя, падтрымліваючы адносіны. На аснове гэтага можна зрабіць выснову, што сексуальная арыентацыя не з'яўляецца прадметам дабраахвотнага выбару. Аднак любы чалавек сапраўды выбірае, як ставіцца да той ці іншай з'явы. Нянавісць да лесбіянак, геяў і бісексуальных людзей не закладзеная «ў прыродзе», а з'яўляецца вынікам свядомага выбару.

«Гомасексуальнасць распаўсюджаная ў асноўным сярод багемы, інтэлігенцыі, але рабочаму класу яна чужасная. Гэта дзівацтва гультаяў».

Вельмі распаўсюджаны памылковы погляд сярод савецкіх камуністаў. Як вядома, у Савецкім Саюзе гомасексуальнасць лічылася прыкметай «маральнай разбэшчанасці буржуазіі». Аднак адсотак лесбіянак, геяў і бісексуальных людзей сярод працоўнага класу такі ж, як і сярод прадстаўнікоў іншых класаў. У Заходняй Еўропе ёсць спецыяльныя прафсаюзы, якія адстойваюць інтарэсы рабочых гомі і бісексуальнай арыентацыі. Гэтыя прафсаюзы былі створаныя лесбіянкамі, геямі і бісексуальнымі людзьмі па прычыне гамафобіі асноўных прафсаюзаў, якія адмовіліся адстойваць іх правы з-за сексуальнай арыентацыі. Аднак у цяперашні час становішча змянілася і абарона правоў працаўнікоў з гомасексуальнай арыентацыяй упісаная ў парадак дня большасці прафсаюзных рухаў. Акрамя таго, у Заходняй Еўропе ў большасці палітычных партыяў, у тым ліку і камуністычных, ёсць камітэты, якія займаюцца пытаннямі правоў лесбіянак, геяў і бісексуальных людзей.

«Геі – гэта мужчыны, у якіх не склаліся адносіны з жанчынамі, а лесбіянка – жанчыны, у якіх не склаліся адносіны з мужчынамі».

Сапраўды, ёсць лесбіянка і геі, якія прымаюць сваю сексуальнасць ужо ў сталым узросце і пасля таго, як яны знаходзіліся ў гетэрасексуальных шлюбам/адносінах. Аднак гэта даказвае толькі тое, што грамадства, у якім яны жывуць, пранізанае гамафобіяй настолькі, што людзям здаецца прасцейшым ламаць сябе, сваю прыроду, а разам з тым і жыццё тых, з кім яны ўступаюць у гетэрасексуальныя адносіны. Як правіла, нават калі іншы бок «нічога не заўважае», самі лесбіянка і геі ў гетэрасексуальных адносінах жывуць у стане пастаяннага стрэсу, паколькі іх патрэбы ў любві і адносінах не запаўняюцца. Іншымі словамі, лесбіянка і геі «сталі» лесбіянкамі і геямі не таму, што ў іх не склаліся гетэрасексуальныя адносіны, а менавіта таму, што яны першапачаткова былі лесбіянкамі і геямі, іх гетэрасексуальныя адносіны ў выніку не склаліся.

Аднак усё вышэйсказанае не датычыцца бісексуальных жанчынаў і мужчынаў, якія сапраўды могуць мець шчаслівыя партнёрскія адносіны з людзьмі іншага полу.

«Чалавек становіцца лесбіянкай, геём ці бісексуалам, калі ў дзяцінстве ці юнацтве яго спакусіў чалавек аднаго з ім полу».

Спакушэнне – вельмі папулярная тэорыя паходжання гомі- ці бісексуальнасці. Аднак гэтая тэорыя не вытрымлівае крытыкі.

На шляху да сталасці большасць дзяцей і падлеткаў эксперыментуюць з аднагодкамі абодвух полаў, аднак на сённешні дзень у навукоўцаў няма ніякіх доказаў таго, што падобныя эксперыменты нейкім чынам уплываюць на сексуальную арыентацыю чалавека. Таму педагогі і псіхолагі рэкамендуюць бацькам

не надаваць асаблівага значэння гомасексуальным доследам сваіх дзяцей, не забываючы распавядаць ім пра небяспеку інфекцыяў, што перадаюцца палавым шляхам, ВІЧ-інфекцыі і непажаданай цяжарнасці.

«Прычына гомасексуальнасці ў кепскім выхаванні і/ці праблемах у сям'і».

У цяперашні час навукоўцы не маюць ніводнага сведчання, якое пацвярджае дадзеную гіпотэзу.

«Прычына гомасексуальнасці ў хлопчыкаў у кепскіх адносінах з бацькам і ў тым, што маці занадта апекавала іх, а ў дзяўчынак у кепскіх адносінах з маці і занадта блізкіх адносінах з бацькам».

Як і іншыя гіпотэзы, дадзеная гіпотэза не знаходзіць пацверджання ў эмпірычных даследаваннях. Да таго ж, калі маюць рацыю навукоўцы, якія сцвярджаюць, што сексуальная арыентацыя фарміруецца ў дародавы перыяд і/ці ў першы год жыцця дзіцяці, то занадта блізкія адносіны хлопчыка з маці, а дзяўчынкі з бацькам ёсць не фактар уплыву на фарміраванне іх сексуальнай арыентацыі, а праява ўжо сфарміраванай гомасексуальнай арыентацыі. І калі гэтым дзецям навязваць не тыповыя для іх гетэранарматыўныя паводзіны, гэта можа спрычыніць псіхалагічныя траўмы ў дзіцяці.

«Што рабіць, каб не дапусціць развіцця ў дзіцяці гомасексуальнай арыентацыі?»

Нічога. Сучасныя навукоўцы не пацвярджаюць ролю бацькоў у фарміраванні сексуальнай арыентацыі дзіцяці. Аднак тое, што сучасныя навукоўцы адназначна пацвярджаюць, – гэта роля бацькоў у фарміраванні ў дзяцей стаўлення да ўласнай сексуальнасці і сексуальнасці іншых. Калі бацькі дазваляюць гамафобныя выказванні, выказванні, якія прадугледжваюць жорсткае замацаванне гендарных характарыстык, выказванні, якія прадугледжваюць перавагі гетэрасексуальнасці над гомасексуальнасцю, у дзяцей (у выпадку калі яны з'яўляюцца гомасексуальнымі) фарміруецца негатыўнае стаўленне да сябе – засвоеная гамафобія, якая негатыўна ўплывае на ўсё іх жыццё. Калі ж дзеці гетэрасексуальныя, то падобныя выказванні ўплываюць на фарміраванне знешняй гамафобіі ў дзяцей, што абцяжарыць іх камунікацыю з іншымі дзецьмі і можа мець негатыўныя наступствы і тады, калі яны вырастуць. Самае галоўнае ў выхаванні – гэта вашыя ўзаемаадносіны з дзіцём, каб яно заўжды адчувала вашу падтрымку і безумоўную любоў. Навучыце дзіця быць шчаслівым і радавацца жыццю, пакажыце яму прыклад адкрытай свядомасці і павагі людзей. Прысвячайце свайму дзіцяці час, шчыра жывучы яго інтарэсамі і клопатамі. Будзьце гатовыя расці і мяняцца разам з ім. Памятайце, што ў дзяцінстве нельга зразумець, якая сексуальная арыентацыя будзе ў вашага дзіцяці, але гэта і няважна. Галоўнае, каб дзіця было ўсебакова развітай асобай, што паспяхова наладжвае паважлівыя адносіны з іншымі людзьмі, і безумоўнае прыняцце вамі яго асобы.

«Гомасексуальнасць – гэта ўсяго толькі фаза, стадыя ў развіцці асобы, якую трэба проста перачакаць».

А чаму вы не думаеце, што фазай развіцця, якую трэба проста перачакаць, з'яўляецца гетэрасексуальнасць? Можа быць, з часам вы пераадолеете яе? Сексуальныя сцэнары разнастайныя і гнуткія, рухомыя і шматварыянтныя. У сучасным свеце некаторыя людзі наогул лічаць за лепшае не называць сябе гетэрасексуаламі, геямі ці лесбіянкамі. Яны лічаць падобныя размежаванні састарэлымі і ўмоўнымі і ставяць у аснову асноў міжасабовыя адносіны

і індывідуальнае шчасце. Аднак такіх людзей меншасць. Для большасці іх сексуальная арыентацыя з'яўляецца значным кампанентам асобы, які яны актыўна пражываюць. Таму як «звычайныя» гетэрасексуалы з часам не пераадольваюць «фазу гетэрасексуальнасці», так і звычайныя геі і лесбіянкi з часам не пераадольваюць «фазу гомасексуальнасці».

«Гомасексуалаў стане больш, калі грамадства не будзе адкрыта заяўляць, што гетэрасексуальныя адносіны з'яўляюцца адзінымі правільнымі».

Не стане. Нікога нельга пераканаць стаць лесбіянкай, геям ці бісексуалам. Колькасць людзей гомасексуальнай арыентацыі не ўзрастае нават у тых краінах, дзе для лесбіянак, геяў і бісексуалаў створаныя адэкватныя ўмовы жыцця, якія ўключаюць рэгістрацыю аднаполых партнёрстваў.

«Дык колькі гомасексуалаў на самай справе?»

Дакладную лічбу назваць складана. У розных краінах выключна гомасексуальных людзей налічваецца ад 2 да 5%. Аднак гэтыя лічбы ўказваюць на тых людзей, хто называе сябе геямі і лесбіянкамі. У гэты адсотак не ўвайшлі бісексуалы і бісексуалкі, а таксама тыя жанчыны і мужчыны, якія практыкуюць аднаполыя адносіны, але не называюць сябе геямі і лесбіянкамі.

«Хіба можна, займаючыся аднаполым сексам, не быць геям ці лесбіянкай?»

Можна. Для адказу на гэтае пытанне нам трэба разабрацца ў некалькіх тэрмінах.

Асновай сексуальнасці чалавека ў сучаснай сексалагіі лічыцца сексуальная арыентацыя, то бок адносна ўстойлівая эмацыянальная, рамантычная, сексуальная ці эратычная (пачуццёвая) цяга індывіда да іншых індывідаў пэўнага полу. Большасць адмыслоўцаў выдзяляюць тры тыпы сексуальных арыентацый: а) гомасексуальнасць; б) бісексуальнасць; в) гетэрасексуальнасць.

Іншымі важнымі аспектамі сексуальнасці чалавека з'яўляюцца сексуальная ідэнтычнасць і сексуальныя паводзіны. Сексуальная ідэнтычнасць – самаідэнтыфікацыя індывіда з людзьмі, якія маюць тую ці іншую сексуальную арыентацыю, самаадчуванне ў якасці індывіда з дадзенай сексуальнай арыентацыяй. Сексуальныя паводзіны – дзеянні сексуальнага характару, накіраваныя на людзей свайго, альбо іншага полу, альбо свайго і іншага полу.

Менавіта грунтуючыся на сексуальных паводзінах, Альфрэд Кінсі ў 1948 годзе прапанаваў сваю знакамітую Шкалу сексуальнай арыентацыі. Шкала Кінсі ўяўляе сабой 7 інтэрвалаў (от 0 до 6):

0 – выключна гетэрасексуальныя паводзіны;

1 – пераважна гетэрасексуал, які толькі зрэдку практыкуе гомасексуальныя кантакты;

2 – пераважна гетэрасексуал, але гомасексуальныя кантакты не вельмі рэдкія;

3 – у роўнай ступені практыкуе гетэрасексуальныя і гомасексуальныя кантакты;

4 – пераважна гомасексуал, але гетэрасексуальныя кантакты не вельмі рэдкія;

5 – пераважна гомасексуал, які толькі зрэдку практыкуе гетэрасексуальныя кантакты;

6 – выключна гомасексуальныя паводзіны.

З цягам часу даследчыкі, якія выкарыстоўвалі дадзеную шкалу, усталі перад комплексам складаных пытанняў. Паколькі дадзеная шкала ўлічвае выключна сексуальныя паводзіны чалавека, было абсалютна незразумела, як вызначыць тып сексуальнай арыентацыі дастаткова вялікіх і разнастайных групаў людзей.

У прыватнасці, было незразумела, куды аднесці людзей, якія практыкуюць транзіторную гомасексуальнасць, замяшчальную гомасексуальнасць і камерцыйную гомасексуальнасць. Транзіторная гомасексуальнасць – тып сексуальных паводзінаў падлеткаў, не звязаны з сексуальнай арыентацыяй, носіць гульнявы, эксперыментальны характар, абмежаваны ў часе і назіраецца ва ўзросце так званай юнацкай

гіперсексуальнасці. Паводле дадзеных А. Кінсі, сексуальныя гульні з аднагодкамі свайго полу практыкавалі 33% жанчынаў і 48% мужчынаў.

Замяшчальная гомасексуальнасць – тып сексуальных паводзінаў, не звязаны з сексуальнай арыентацыяй, носіць часовы характар і практыкуецца пры недаступнасці палавых партнёраў іншага полу, асабліва ў аднаполых навучальных установах закрытага тыпу, арміі, месцах пазбаўлення волі і ў іншых аднаполых калектывах. Прычынай аднаполых кантактаў у дадзеным выпадку з'яўляецца незадаволенасць гетэрасексуальнай цягі і прымус.

Камерцыйная гомасексуальнасць – тып сексуальных паводзінаў, не звязаны з сексуальнай арыентацыяй, практыкуецца гетэрасексуальнымі па сваёй арыентацыі і паводзінах людзьмі для дасягнення камерцыйнай выгады (мужчыны, камерцыйныя секс-працаўнікі, якія практыкуюць секс з мужчынамі, порнаакцёры і порнаактрысы; дарэчы, шырока вядома, што «фільмы з лесбіянкамі» найбольшай папулярнасцю карыстаюцца ў гетэрасексуальных мужчынаў).

Усе вышэйапісаныя тыпы сексуальных паводзінаў называюцца псеўдагомасексуальнасць, паколькі не маюць дачынення да сексуальных прыхільнасцяў (сексуальнай арыентацыі) самога суб'екта – чалавека, які практыкуе гэтыя паводзіны.

Для пераадолення гэтай навуковай праблемы доктар Фрыц Клейн прапанаваў іншы спосаб вызначэння і вымярэння сексуальнай арыентацыі чалавека, які пазней атрымаў назву «Рашотка сексуальнай арыентацыі Клейна». Новаўвядзенне Клейна было ў тым, што, па-першае, ён увёў вымярэнні часу (мінулы, цяперашні, будучы), па-другое, ён дадаў шкалы, якія ўлічваюць розныя фактары, што ўплываюць на ідэнтычнасць чалавека (падрабязней гл. Дадатак).

Такім чынам, як мы бачым, сексуальныя паводзіны, сексуальная арыентацыя і сексуальная ідэнтычнасць – гэта не адно і тое ж. Некаторыя людзі сапраўды могуць практыкаваць не ўласцівыя для іх сексуальныя паводзіны, але, як правіла, гэта носіць часовы і замаскаваны характар. Але, што больш важна, гэтыя паводзіны ніяк не ўплываюць на іх сексуальную арыентацыю. Іншымі словамі, ніхто і ніколі не зможа пераканаць ці прымусяць не гея і не лесбіянку зрабіцца геям ці лесбіянкай.

«Веданне прычынаў узнікнення гомо- і бісексуальнасці дапаможа знізіць узровень дыскрымінацыі геяў, лесбіянак і бісексуалаў».

Як мы ўбачылі, адназначна вызначыць прычыну фарміравання сексуальнай арыентацыі ў дадзены момант немагчыма. Аднак навукоўцы працягваюць даследаваць гэтую няпростую тэму. І справа тут не толькі ў зразумелым жаданні чалавека «разгадаць усе таямніцы сусвету». Іншай прычынай гэтых няспынных пошукаў з'яўляецца так званая «гамафобная мара пра свет без гомасексуалаў». Бо калі ўсё ж будзе знойдзена пацверджанне біялагічнага паходжання сексуальнай арыентацыі, то можна будзе шукаць і спосаб уздзеяння на гэтую прычыну (ген ці гармоны), якія не дазваляць развіцца гомо- і бісексуальнасці. Калі ж стане зразумела, што справа адназначна ў выхаванні, у міжасабовых адносінах і іншых сацыяльных і культурных фактарах, то ў ход пойдзе сацыяльная інжынерыя, якая павінна будзе сканструяваць «правільнага» чалавека, без сексуальных «адхіленняў».

Іншымі словамі, веданне прычынаў, якія садзейнічаюць фарміраванню той ці іншай сексуальнай арыентацыі, ні ў якой меры не можа знізіць ні ўзровень гамафобіі ў грамадстве, ні праявы дыскрымінацыі. Толькі прызнанне гомасексуальнасці і бісексуальнасці раўнацэннымі гетэрасексуальнасці здольнае прывесці да прыняцця лесбіянак, геяў і бісексуалаў у грамадстве.

«І ўсё ж, як людзі становяцца гомасексуальнымі?»

Як мы ўжо казалі, прычыны ўзнікнення гомасексуальнай арыентацыі невядомыя і высвятляць іх – бессэнсоўны занятак. Аднак мы можам казаць пра развіццё

гомасексуальнай ідэнтычнасці як самаідэнтыфікацыі чалавека з людзьмі, якія маюць тую ці іншую сексуальную арыентацыю, самаадчуванне ў якасці чалавека з дадзенай сексуальнай арыентацыяй.

Псіхолаг Эрык Эрыксан паказаў, што ў працэсе свайго псіхічнага развіцця чалавек праходзіць праз восем пэўных стадыяў, вырашаючы канкрэтныя псіхалагічныя задачы. Ён сцвярджаў, што для псіхічнага здароўя чалавека надзвычай важная інтэграцыя сексуальнасці ў цэласны вобраз «Я» ў працэсе фарміравання псіхічнай ідэнтычнасці. У той жа час Эрыксан кажа, што гэтае фарміраванне ўяўляе сабой комплексны працэс узаемадзеяння паміж асобай і грамадствам.

Аналізуючы гэтыя ідэі, псіхатэрапеўт Дамінік Дэвіс сцвярджае: «Паколькі фарміраванне ідэнтычнасці геяў і лесбіянак у абцяжараным гамафобіяй грамадстве працякае шмат у чым іначай, чым у гетэрасексуалаў, іх псіхічнае развіццё азначае інтэграцыю стыгматызаваанай сексуальнасці ў іх вобраз “Я”». То бок ідэнтычнасць, якая фарміруецца ў людзей, што не ўпісваюцца ў нарматыўна-гетэрасексуальны шаблон, з’яўляецца стыгматызаваанай ідэнтычнасцю.

Стыгматызацыя — навешванне сацыяльных цэтлікаў, асацыяцыя нейкай якасці (як правіла, адмоўнай) з канкрэтным чалавекам ці групай людзей, хаця гэтая сувязь адсутнічае ці недаказаная. Стыгматызацыя з’яўляецца састаўной часткай многіх стэрэатыпаў. Стыгматызацыя можа весці да дыскрымінацыі, то бок да рэальных дзеянняў, якія абмяжоўваюць правы нейкай групы. Стыгматызацыя бывае знешняй – у дачыненні да чужой групы (пра гэтую форму гл. падрабязней у раздзеле «Гамафобія і біфобія»). Таксама стыгматызацыя можа быць унутранай, калі стыгма накіроўваецца на самога сябе як прадстаўніка нейкай групы і на ўсю групу ў цэлым. У выпадку гома- і бісексуальных людзей гэтая стыгма атрымала назву засвоеная (інтэрналізаваная) гамафобія і засвоеная (інтэрналізаваная) біфобія.

Як указваюць сацыяльныя псіхолагі, засвоеная стыгма можа праяўляцца наступным чынам:

- адчуванне ўласнай недасканаласці, непаўнавартнасці;
- спробы даказаць, што ты лепшы, чым іншыя прадстаўнікі групы, што ты не такі, «як яны ўсе»;
- няздольнасць будаваць адносіны з людзьмі, якія не належаць да групы;
- няздольнасць будаваць адносіны з людзьмі, якія належаць да групы;
- страх дыскрымінацыі з боку іншых людзей, у тым ліку і беспадстаўны;
- негатыўная думка пра людзей па-за стыгматызаваанай групай;
- адчуванне бездапаможнасці, адсутнасці кантролю над сітуацыяй;
- упэўненасць, што тваё меркаванне і інтарэсы не маюць значэння і ні на што паўплываць не могуць.

Людзі могуць адчуваць глыбокі сорам і віну толькі за тое, хто яны ёсць, яны, у большай ці меншай ступені ўсвядомленасці, могуць ужываць разнастайныя формы самаразбуральных паводзінаў, паколькі культурныя ўстаноўкі і прадпісанні шматразова паўтараюць пасыл пра тое, што было б цудоўна, калі б у свеце не існавала негетэрасексуальных людзей. І, паколькі людзі адносяцца да стыгматызаваанай меншасці, то яны пастаянна адчуваюць стрэс меншасці, то бок пастаяннае псіхалагічнае напружанне, паколькі людзі ніколі не ведаюць, ці не сустрэнуцца яны са стыгматызацыяй ці дыскрымінацыяй. Гэты страх прысутнічае ў іх жыцці, нават калі яны яго не асэнсоўваюць, не прызнаюць ці калі з боку здаецца, што яны з ім паспяхова спраўляюцца. У выніку жыцця ў стрэсавым сацыяльным асяроддзі – стрэсе меншасці – людзі, якія належаць да стыгматызавааных групаў, адчуваюць больш праблемаў з фізічным і псіхалагічным здароўем у параўнанні з людзьмі, якія да такіх групаў не адносяцца.

Гэта ўсё скрайне важна разумець, калі мы гаворым пра фарміраванне гомасексуальнай ідэнтычнасці, паколькі, як мы ўжо казалі, крыніца засвоенай стыгмы – знешні гамафобны свет, які садзейнічае таму, каб гома- і бісексуальныя людзі

засвойвалі з дзяцінства негатыўныя ўстаноўкі ў дачыненні да ўласнай гома- і бісексуальнасці. Менавіта ва ўзаемадзеянні з іншымі людзьмі фарміруецца сексуальная ідэнтычнасць любога чалавека, у тым ліку гома- і бісексуальнага.

Існуе некалькі мадэляў развіцця гомасексуальнай ідэнтычнасці¹. Мы прывядзем для азнаямлення сумешчаную спрощаную мадэль.

На першай ступені, якая працякае ў дзяцінстве, дзіця і бацькі могуць асэнсоўваць нейкае «адрозненне» дзіцяці ад іншых дзяцей. Дзіця разумее, што яго «адрозненне» можа выклікаць кпіны і непрыняцце іншымі дзецьмі. Можа фарміравацца заніжаная самаацэнка і разнастайныя абарончыя механізмы. Перажываецца глыбокі ўнутрыасабовы канфлікт, які не звязваецца з гомасексуальнасцю і выяўляецца ў паводзінскіх, псіхасаматычных разладах.

На другой ступені чалавек пачынае ўсведамляць свае гомасексуальныя адчуванні. Паводзіны могуць адрознівацца ў розных людзей:

- чалавек без праблемаў успрымае думку пра тое, што ён можа апынуцца геям ці лесбіянкай, і спрабуе пераканацца ў сваім адчуванні ў рэчаіснасці;

- чалавек хваравіта перажывае сваю меркаваную гомасексуальнасць. Можа выяўляцца ў сцверджанні сваёй гетэрасексуальнасці ці асексуальнасці; фарміраванне ўстойлівай антыгомасексуальнай устаноўкі;

- чалавек успрымае свае гомасексуальныя адчуванні і/ці паводзіны як няправільныя і імкнецца захаваць гетэрасексуальную ідэнтычнасць; можа фліртаваць з людзьмі аднаго з сабой полу, не дапускаючы адкрытага праяўлення сексуальнага інтарэсу са свайго боку.

На трэцяй ступені чалавек імкнецца атрымаць адказ на пытанне «Хто я ёсць на самай справе?» і пераадолець сацыяльную ізаляцыю, якая з'яўляецца следствам прызнання сябе геям ці лесбіянкай. Стратэгіі паводзінаў таксама могуць быць разнастайнымі:

- стварэнне вобраза «гетэрасексуала», дваіное жыццё;

- прыняцце сваіх гомасексуальных паводзінаў, але пазбяганне самаідэнтыфікацыі геям ці лесбіянкай («гэта часова», «асаблівы выпадак», перакананне сябе ў магчымасці адносінаў з людзьмі і іншага полу, у якіх зараз «проста няма патрэбы», «гэта няправільна, але я ў гэтым не вінаваты»);

- прыняцце сваёй гомасексуальнай ідэнтычнасці, аднак страх рэалізаваць свае патрэбы ў паводзінах, можа выяўляцца ў спробе пазбавіцца ад сваіх гомасексуальных патрэбаў;

- негатыўнае ўспрыняцце як сваёй гомасексуальнай ідэнтычнасці, так і гомасексуальных паводзінаў, можа выяўляцца ў імкненні змяніцца, пасіўна-агрэсіўных паводзінах (дэпрэсія, самадэструктыўныя паводзіны (алкаголь, наркатыкі)), суіцыдзе. Іншыя геі і лесбіяні разглядаюцца ў адназначна негатыўным ключы.

На наступнай, чацвёртай ступені чалавек хутчэй мірыцца са сваёй сексуальнай ідэнтычнасцю, чым прымае яе («Я, напэўна, гей (лесбіянка, бісексуал)»). Спроба асцярожна ўстанавіць сацыяльныя кантакты з іншымі прадстаўнікамі ЛГБТ-супольнасці. Можа суправаджацца адчужэннем ад гетэрасексуальнага атачэння.

Стратэгіі паводзінаў:

- камунікацыя з геямі і лесбіянкамі ўспрымаецца станоўча, фарміруюцца новыя ролевыя мадэлі паводзінаў, расце адчуванне ўпэўненасці ў сабе і камфорту;

- усведамленне сваіх гомасексуальных патрэбаў пры пазбяганні ідэнтыфікаваць сябе як гея ці лесбіянку, працягвае выкарыстоўваць стратэгіі папярэдняй стадыі, калі досвед камунікацыі аказаўся негатыўным, можа ўзмацніцца пачуццё агіды да сябе («Я не хачу быць гомасексуалам»). Скрайняя форма: спроба задушыць у сабе гомасексуальныя праявы, спыненне любых кантактаў з іншымі гомасексуаламі;

- у некаторых гэтая стадыя можа прымаць форму «запозненага падлеткавага перыяду», і навакольнымі паводзіны гэтых людзей могуць успрымацца як «няспелыя, амаральныя ці распусныя». Важна разумець, што дадзеныя паводзіны носяць

¹ Падчас напісання дадзенага раздзела выкарыстоўваліся мадэлі Вудман/Лена (1980), Каса (1979), Колемана

кампенсацийны характар, паколькі многія геі і лесбіянкi не мелі ў падлеткавым узросце магчымасці вырашыць задачы, уласцівыя для дадзенага перыяду. Таму праяўляецца выразная патрэба ў ролевых мадэлях працяглых, шчаслівых гомасексуальных адносінаў.

На пятай ступені гомасексуальнасць інтэгруецца ў структуру асобы чалавека. Чалавек станоўча ўспрымае прадстаўнікоў гомасексуальнай супольнасці і прызнае іх значнасць у сваім жыцці. Інтымныя адносіны становяцца свабоднымі і напоўненымі ўзаемным даверам. Паспяховасць праходжання наступных дзвюх стадыяў залежыць ад таго, з кім чалавек камунікуе на гэтай стадыі. Ён можа пазбягаць камунікавання з тымі, хто негатыўна ставіцца да яго новай ідэнтычнасці, можа памяняць месца жыхарства ці працу, каб знізіць рызыку канфрантацыі адносна гомасексуальнасці.

Стратэгіі паводзінаў:

- захаванне гомасексуальнай ідэнтычнасці як у інтымных кантактах, так і пры камунікацыі з сацыяльным асяроддзем, пры спрыяльным развіцці чалавек прыходзіць да думкі пра тое, што прытрымліванне гетэрасексуальных мадэляў больш непрымальна, абвастраецца адчуванне ўласнай непаслядоўнасці, што прыводзіць на 6-ю стадыю;

- гомасексуальная ідэнтычнасць адкрываецца толькі ў інтымных кантактах і ў коле найбольш блізкіх сяброў.

Шостую ступень часам называюць «гонар за ўласную ідэнтычнасць». Яна характарызуецца поўным прызнаннем сваёй гомасексуальнай ідэнтычнасці і поўнай інтэграцыяй з гомасексуальнай супольнасцю. Прадстаўнікі гомасексуальнай супольнасці робяцца для чалавека «значнымі іншымі». Гонар, што, нягледзячы на ціск гетэрасексісцкага грамадства, гомасексуальная супольнасць змагла выстаяць і дабіцца прызнання. Можа выяўляцца ў адчуванні непрыняцця гетэрасексуальнай культуры і атачэння, падзел на «сваіх» і «чужых». Скрайняя форма: гетэрафобія. Абыякавасць да таго, як яго ўспрымаюць гетэрасексуалы, свабодна дэманструе сваю ідэнтычнасць. Сумяшчэнне прыватнага і сацыяльнага вобразаў «Я». Актывізм.

Заклучная, сёмая ступень – сінтэз ідэнтычнасці. Усведамленне таго, што падзел людзей на «сваіх» і «чужых» не мае сэнсу. Разуменне таго, што не ўсе гетэрасексуалы гамафобныя. Кантакты з гетэрасексуаламі ўмацоўваюцца. Разумеюцца як адрозненні, так і агульнае паміж гетэрасексуаламі і гомасексуаламі. Усведамленне таго, што гомасексуальнасць – толькі адзін з аспектаў ідэнтычнасці асобы.

Важна разумець, што мадэлі, на якія мы абапіраемся, не ўніверсальныя і ствараліся ў кантэксце паўночнаамерыканскага і заходнееўрапейскага грамадстваў напрыканцы 1970-х – напачатку 1980-х гадоў. У гэты час узровень гамафобіі ў гэтых грамадствах быў непараўнальна вышэй, чым цяпер. Як паказалі далейшыя даследаванні, па меры росту талерантнасці і прыняцця сексуальнай разнастайнасці грамадствам фарміраванне гома- і бісексуальнай ідэнтычнасці праходзіць крыху лягчэй. Аднак праблемы ўсё роўна застаюцца, пра што сведчыць хваля самагубстваў сярод гомасексуальных падлеткаў у ЗША ў 2009–2010 гадах.

Для больш поўных уводзінаў у гэтую тэму рэкамендуем паглядзець невялікія лекцыі на рускай мове спецыялістаў «Родителям о сексуальной ориентации, гендерной идентичности и половых признаках» на асветніцкім партале <http://illuminator.info/>, якія будуць цікавыя не толькі бацькам ЛГБТ-падлеткаў, але і кожнаму чалавеку, хто хоча, каб яго ўяўленні па пытаннях сексуальнасці суадносіліся з актуальнымі навуковымі дадзенымі.

РАЗДЕЛ 3. «НЕНАТУРАЛЬНАСЦЬ»

I «НЕНАРМАЛЬНАСЦЬ» ГОМАСЕКСУАЛЬНАСЦІ

Адной з асноўных перашкодаў для прыняцця раўнацэннасці і раўназначнасці гома- і бісексуальнасці нароўні з гетэрасексуальнасцю з'яўляецца ўстаноўка, якая абвясчае ненатуральнасць і ненармальнасць гома- і бісексуальнасці. У адпаведнасці з гэтай устаноўкай гетэрасексуальнасць вызначаецца адзінай натуральнай, правільнай і нармальнай сексуальнай арыентацыяй. Дадзеная ўстаноўка атрымала назву «гетэрасексізм». У гэтым раздзеле мы разгледзім асноўныя аргументы гетэрасексізму.

«Гомасексуальнасць ненатуральная, таму што не існуе ў жывой прыродзе».

Гэта не так. Мноства даследаванняў навукоўцаў па ўсім свеце паказваюць, што гома- і бісексуальныя адносіны сустракаюцца ў розных жывёлаў (ад насякомых да млекакормячых) і добра дакументаваныя для больш чым 450 відаў. Найбольш папулярныя аб'екты для даследавання гомасексуальнасці – мухі-дразафілы, мурашы, тэрміты, рэптыліі, мышы, прыматы, авечкі і пінгвіны.

Калі вас зацікавіла пытанне гомасексуальнасці ў жывёльным свеце, то вы можаце даведацца больш падрабязную інфармацыю з фільма «Животные похожи на нас: Гомосексуализм» (Францыя, 2001 г., рэж. Нікаля Габрыэль) і фільма, выпушчанага ў 2006 годзе National Geographic, «Дикий секс - извращенцы? / WILD Sex - Deviants?». Абодва фільмы перакладзеныя на рускую мову і свабодна знаходзяцца ў інтэрнэце.

«Навошта прыродзе гомасексуалізм?»

Гомасексуальнасць неабходная прыродзе. Існаванне гомасексуальных людзей мае важнае эвалюцыйнае значэнне для выжывання папуляцыі ў цэлым – пра гэта кажуць дадзеныя навукі эталогіі, якая вывучае паводзіны жывёлаў і чалавека ў эвалюцыйнай перспектыве. Паколькі эвалюцыя не захоўвае тое, што не садзейнічае выжыванню, навукоўцы выказваюць розныя тэорыі, чаму яна захавала гэты механізм у папуляцыях розных відаў жывёлаў, а таксама людзей.

Найбольш папулярныя пункты гледжання навукоўцаў заключаюцца ў тым, што адаптыўны сэнс гомасексуальнасці вар'іруецца ў розных відаў у залежнасці ад структуры сацыяльных адносінаў у статку і можа быць звязаны як са зніжэннем унутрыгрупавога напружання, так і з тым, што ў тым выпадку, калі гомасексуальныя асобіны не абцяжараныя сваім патомствам, яны робяць свой унёсак у абарону, навучанне і гадаванне дзіцянятаў іншых асобінаў. Напрыклад, Натан Бэйлі звяртае ўвагу на самак цёмнаспінных альбатросаў, якія часта аддаюць перавагу гомасексуальным сувязям. Птушаняты, выгадаваныя такой парай, маюць больш шансаў на выжыванне, чым дзіцяняты разнаполых бацькоў. Такім чынам, навукоўцы сцвярджаюць, што гома- і бісексуальнасць, выкліканая агульнабіялагічнымі працэсамі, эвалюцыйна карысная для выжывання віду.

«Гомасексуальнасць ненатуральная, таму што целы жанчынаў і мужчынаў прызначаныя для адносінаў з іншым полам, а не са сваім».

Па-першае, як мы ўжо казалі, гомасексуальныя адносіны ўключаюць у сябе не толькі секс, але поўны спектр узаемаадносінаў, якія магчымыя паміж людзьмі, што кахаюць адно аднаго. Інтымная блізкасць з'яўляецца фізічным выяўленнем глыбокіх псіхалагічных працэсаў. Гомасексуальныя адносіны ўключаюць у сябе

ўзаемную падтрымку партнёраў, дапамогу ў штодзённых справах, агульныя інтарэсы – нельга сказаць, што гэта з'яўляецца ненатуральным для чалавека.

Па-другое, што датычыцца сексуальных стасункаў, то тут можна падумаць пра тое, напрыклад, ці прызначаныя рукі ці вусны для сексу. Як вядома, пацалунак – ненатуральны рытуал для многіх народаў. Яго няма ў культурах многіх афрыканскіх плямёнаў, эскімосаў, новазеландцаў. Доўгі час яго не было і ў культурах Японіі і Кітая. Што датычыцца рук, то цалкам відавочна, што іх «натуральнае прызначэнне» яўна адрозніваецца ад таго, як яны выкарыстоўваюцца падчас сексуальнай актыўнасці, у тым ліку і гетэрасексуальнымі парамі.

Па-трэцяе, казаць пра «прызначэнне» можна толькі ў тым выпадку, калі прынаецца існаванне кагосьці, хто першапачаткова «сканструяваў» гэты свет (напрыклад, Бога), паколькі сама прырода не мае розуму і, адпаведна, не можа вызначаць мэты свайго існавання. І калі гіпотэза існавання Бога, які мог бы штосьці «перадвызначыць», усё яшчэ не даказаная, то механізм эвалюцыйнай мэтазгоднасці навукоўцамі пад сумнеў не ставіцца: у прыродзе захоўваецца толькі тое, што неабходна для яе існавання.

І нарэшце, па-чацвёртае, эрагенныя зоны распаўсюджаныя па ўсім целе мужчынаў і жанчынаў. Гэта дазваляе нам атрымаць максімум задавальнення ад усіх участкаў нашага цела. Таму ў інтымных адносінах дарослых людзей дапушчальна па ўзаемнай згодзе ўсё, што яны лічаць прымальным.

«Гомасексуальнасць ненатуральная, бо не вядзе да з'яўлення дзяцей».

Так, самі па сабе гомасексуальныя адносіны не вядуць да нараджэння дзяцей. Але далёка не ўсе гетэрасексуальныя пары маюць дзяцей. Паводле медычнай статыстыкі, на 2019 г. каля 14% усіх гетэрасексуальных параў у шлюбе на тэрыторыі Беларусі бясплодныя. Аднак ніхто не сумняецца ў тым, што бясплодныя людзі не павінны браць шлюб ці пачынаць сексуальныя адносіны. Акрамя таго, не варта забывацца пра значную колькасць гетэрасексуальных людзей, якія не хочуць мець дзяцей (такіх людзей называюць «чайлдфры»). І свядомае рашэнне не мець дзяцей не робіць адносіны гэтых людзей менш значнымі ці «няправільнымі».

Сярод геяў і лесбіянак таксама ёсць некаторы адсотак чайлдфры, і іх блізкія адносіны, пабудаваныя на ўзаемнай павазе, жаданні прынесці адно аднаму радасць, не менш натуральныя, чым гетэрасексуальныя адносіны. Аднак вельмі многія аднаполыя пары ў нейкі момант вырашаюць, што яны гатовыя, каб у іх сем'ях з'явіліся дзеці. І дзеці ў іх з'яўляюцца альбо з дапамогай штучнага апладнення, альбо з дапамогай сурагатнага мацярынства, альбо з дапамогай усынаўлення/удачарэння.

«Гомасексуальнасць ненармальная. Я супраць прызнання гомасексуальных паводзінаў нормай».

Давайце разбярэмся, што маецца на ўвазе пад словам «норма». Калі гэта «біялагічная норма», то мы ведаем, што ў жывёлаў гомасексуальнасць таксама распаўсюджаная. Таму з біялагічнага пункту гледжання гомасексуальнасць з'яўляецца абсалютна нармальнай з'явай. Калі гэта «медычная норма», то мы ведаем, што з пункту гледжання псіхіятрыі гомасексуальная ці бісексуальная арыентацыя ніяк не ўплывае на псіхічнае здароўе чалавека. То бок з пункту гледжання медыцыны гомасексуальнасць не менш нармальная, чым гетэрасексуальнасць, пра гэта найпрост заяўляе Сусветная арганізацыя аховы здароўя.

Калі казаць пра «сацыяльную норму», то бок пра тое, што прынята ў грамадстве, то мы павінны разумець усю ўмоўнасць гэтага панятку, у асаблівасці калі гаворым пра сексуальнасць чалавека. Антрапологі і этнографы далі для развагаў дастаткова фактаў таго, што адзінай нормы для ўсяго чалавецтва не існуе. Стаўленне да тых ці іншых сексуальных практыкаў адрозніваецца не толькі паміж рознымі культурамі

і народамі, але і ў рамках адной культуры, як у гістарычнай рэтрэспектыве, так і ў актуальным сацыяльным зрэзе. Нам добра вядомыя культуры з вельмі высокім узроўнем нецярпімасці ў дачыненні да гомо- і бісексуальнасці (сучасная ісламская культура, кансерватыўная хрысціянская культура). Але таксама нам вядомыя культуры з вельмі высокім узроўнем прыняцця гомасексуальнасці (некаторыя афрыканскія і індзейскія плямёны, сярэдневечная арабская культура, сярэдневечная культура Русі, сучасная заходнеўрапейская культура, культура Японіі).

«Сацыяльная норма» – гэта тое прадпісанне, якое павінны выконваць усе чальцы дадзенага грамадства. І гэта дабро для грамадства, паколькі менавіта сацыяльныя нормы забяспечваюць яго стабільнасць і выжыванне. Аднак праблемы пачынаюцца тады, калі сацыяльныя прадпісанні пачынаюць датычыцца біялагічных асаблівасцяў чалавека. Напрыклад, у перыяд «палявання на вядзьмарак» менавіта рыжава-лосыя жанчыны лічыліся ў першую чаргу схільнымі да заняткаў чараўніцтвам. Да чаго гэта прывяло – добра вядома. Ці іншы прыклад: доўгі час леварукасць лічылася адхіленнем ад нормы і леварукіх дзяцей рознымі спосабамі імкнуліся перавучыць, прымусіць іх дзейнічаць правай рукой, што прывяло да псіхічных траўмаў і псіхалагічных праблемаў. А пазней высветлілася, што лева-ці праварукасць залежыць ад таго, якое паўшар'е ў чалавека з'яўляецца вядучым, і леварукасць прызналі такой жа «нормай», як і праварукасць.

Такім чынам, можна казаць, што і з сацыяльнага пункту гледжання гомасексуальнасць з'яўляецца нармальнай. Калі ж хтосьці лічыць па-іншаму, то такому чалавеку трэба папрацаваць са сваімі каштоўнасцямі і ўстаноўкамі, паколькі ксенафобія («боязь іншага») ускладняе ў першую чаргу яго ўласнае жыццё.

«Я нармальны чалавек! А агіда да геяў і лесбіянак – натуральная рэакцыя нармальных людзей!»

Калі працягваць казаць пра натуральнасць, давайце ўзгадаем, што такія праявы чалавечай прыроды, як эгаізм, прагнасць, агрэсія, цалкам натуральныя. Больш за тое, яны абавязкова прысутнічаюць у жыцці большасці «нармальных людзей» (незалежна ад сексуальнай арыентацыі). Аднак «натуральнасць» і «нармальнасць» гэтых схільнасцяў абсалютна не апраўдвае іх у вачах грамадскасці: яны асуджаюцца большасцю, і кожны чалавек цвярозага розуму імкнецца пераадолець у сабе гэтыя характарыстыкі, паколькі разумее, што зарукай існавання людзей у грамадстве з'яўляецца ўзаемная павага.

Агіда – гэта эмацыянальная рэакцыя. Але, як кажа філосаф Рональд Дворкін, «калі ў аснове майго погляду на гомасексуальнасць ляжыць мая асабістая эмацыянальная рэакцыя («ён выклікае ў мяне агіду!»), то вы можаце не прыняць гэты погляд. Мы адрозніваем маральныя перакананні ад эмацыянальных рэакцыяў не таму, што маральныя перакананні не маюць эмацыянальнай афарбоўкі – яны яе маюць! – а з прычыны таго, што маральныя перакананні павінны апраўдваць эмацыянальныя рэакцыі, а не наадварот».

Дастаткова паглядзець на факты, каб зразумець абсурднасць сцверджання пра натуральнасць агіды да гомасексуальнасці: вялізная колькасць культураў і народаў прымалі і прымаюць гомасексуальныя адносіны, што робіць гэтыя грамадствы больш устойлівымі, паколькі людзі ў іх заклапочаныя сапраўды важнымі пытаннямі, а не тым, якая ў каго сексуальная арыентацыя.

Да таго ж, калі ўявіць, што геям ці лесбіянкай апынецца хтосьці з тваіх родзічаў (брат, сястра, сын, цётка) ці сяброў, што тады ты будзеш рабіць са сваёй агідай? У вашых адносінах нічога ж не зменіцца, акрамя аднаго факта, які ад цябе ніяк не залежыць.

Агіда да геяў, лесбіянак і бісексуальных людзей – з'ява ненармальная і ненатуральная, паколькі грунтуецца на міфах, стэрэатыпах і страхах. Для нармальнага чалавека натуральна вызваляцца ад сваіх страхавых прызванняў праз вызваленне сваёй свядомасці ад міфаў і стэрэатыпаў.

«Калі гомасексуальнасць стане нормай, зямля вымрэ!»

Гомасексуальнасць – варыянт нормы. Прынамсі, так лічыць Сусветная арганізацыя аховы здароўя пры Арганізацыі Аб'яднаных Нацый. Як мы ўжо неаднаразова казалі, многія культуры на працягу ўсёй гісторыі чалавецтва разглядалі гомасексуальнасць у якасці нормы. І, як бачым, чалавецтва не вымерла і нават наадварот: у сусветным маштабе планеце пагражае перанасяленне. Прызнанне гомасексуальнасці нормай, заканадаўчае замацаванне за геямі і лесбіянкамі грамадзянскіх правоў (права ўступаць у шлюб, усынаўляць дзяцей і інш.) не садзейнічае павелічэнню гомасексуалаў у папуляцыі. Напрыклад, у Швецыі геяў і лесбіянак налічваецца 3%, у Германіі, Нідэрландах і Даніі 2%.

«Быць гомасексуалам кепска».

У тым, што чалавек з'яўляецца лесбіянкай, геям ці бісексуалам, не больш кепскага, чым у тым, што чалавек з'яўляецца гетэрасексуалам.

Асабістыя характарыстыкі чалавека ніяк не суадносяцца з яго сексуальнай арыентацыяй, сярод гетэрасексуалаў нягоднікаў і непрыемных людзей не менш, але і не больш, чым сярод гомасексуалаў.

Так, можна сцвярджаць, што жыццё лесбіянак, геяў і бісексуальных людзей ускладненае такімі з'явамі грамадства, як гамафобія, біфобія і гетэрасексізм. З-за гэтых з'яваў гома- і бісексуальныя жанчыны і мужчыны зазнаюць стрэс і сутыкаюцца з іншымі эмацыянальнымі праблемамі ў большай ступені, чым гетэрасексуалы. Але прычына гэтага ў тым, што гома- і бісексуальныя людзі вымушаныя пастаянна змагацца за права на існаванне ў гетэрасексісцкім свеце.

Таму не гомасексуалам быць кепска, а кепска лічыць, што нармальнай і натуральнай з'яўляецца выключна гетэрасексуальнасць, і ставіцца да гома- і бісексуалаў так, нібыта яны людзі другога гатунку.

«Гомасексуальнасць – амаральна».

Слова «амаральны» азначае «той, хто адмаўляе мараль». Але якую мараль адмаўляюць сваім існаваннем гомасексуалы? Жыццёвыя каштоўнасці і ўстаноўкі пераважнай колькасці лесбіянак, геяў і бісексуалаў дакладна такія ж, як і ў гетэрасексуалаў. Гэта дабрабыт родных, блізкіх і любімых людзей, узаемная падтрымка і павага, праца, якая прыносіць даход і задавальненне, камунікаванне з сябрамі і разнастайныя хобі. У гэтым няма нічога амаральнага.

Сексуальныя адносіны можна прыпадобніць да гастронамічных прыхільнасцяў: хтосьці любіць больш вострую кухню, хтосьці аддае перавагу салёнай ежы. Стравы азіяцкай ці палінезійскай кухні могуць здавацца вам абсалютна дзікімі і неверагоднымі. А колькі існуе жартаў пра любімыя французамі жабіныя лапкі! Не варта забываць і пра рэлігійныя забароны на ўжыванне ў ежу тых ці іншых жывёлаў. Напрыклад, мусульманам забаронена есці свініну, іўдзеям – морапрадукты (малюскаў і інш.), ужыванне ў ежу ялавічыны для індуіста падобна да святатацтва. Парушэнне ўсіх гэтых харчовых забаронаў, з пункту гледжання дадзеных культураў, – амаральна. Аднак большасць людзей, якія не належаць да гэтых культураў, успрымаюць гэтыя гастронамічныя забароны як арыгінальную рэлігійную спецыфіку канкрэтных народаў, а не як універсальны маральны катэгарычны імператывы. Гэтак жа няма нічога амаральнага і ў сексуальных адносінах лесбіянак, геяў і бісексуалаў.

«А чаму гомасексуальнасць наогул павінна нармальна ўспрымацца грамадствам? Бо грамадства не атрымлівае відавочнай карысці ад прадстаўнікоў такіх меншасцяў».

А якую відавочную карысць атрымлівае грамадства ад манахаў? Ці касманаўтаў? У свеце існуе вялікая колькасць людзей, «відавочная карысць» ад існавання якіх для большасці абсалютна не бачная, не відавочная. Але ці азначае гэта, што такія людзі павінны ўспрымацца як «ненармальныя» і выцясняцца на абочыну існавання грамадства?

Калі ўсё ж размаўляць пра гомасексуалаў, то тут варта сказаць, што, як і гетэрасексуалы, яны ўдзельнічаюць у жыцці грамадства ў поўным аб'ёме. Сярод лесбіянак, геяў і бісексуалаў ёсць людзі самых розных прафесіяў, якія якасна і з задавальненнем займаюцца сваёй працай. Многія гетэрасексуалы і не падазраюць, што побач з імі працуюць людзі з іншай сексуальнай арыентацыяй, і па змаўчанні разглядаюць усіх людзей як гетэрасексуальных. Гэтая ўстаноўка атрымала назву «гетэрацэнтрызм». І той факт, што гомо- і бісексуальным людзям даводзіцца выдаткоўваць дадатковыя сілы для таго, каб іх калегі не здагадаліся пра іх сямейнае жыццё, з'яўляецца для іх фактарам дадатковага стрэсу, а таксама не дазваляе развіць больш блізкія адносіны з калегамі з-за боязі гамафобнай рэакцыі.

Такім чынам, у чарговы раз мы бачым, што праблема тут не ў гомасексуальнасці, а ў тых дыскрымінацыйных устаноўках, якія распаўсюджаныя ў нашым грамадстве. А карысць ад гомасексуалаў дакладна такая ж, як і ад гетэрасексуалаў.

«Калі, як вы сцвярджаеце, гомасексуальнасць нармальная, то чаму ж гомасексуальныя паводзіны спрычынялі крымінальны пераслед?»

Крымінальны пераслед (крыміналізацыя) гомасексуальнасці ў большасці краінаў свету быў звязаны з распаўсюдам хрысціянскай гамафобіі і гетэрасексізму. У рэальнасці, першапачаткова гэтыя законы датычыліся любой сексуальнай актыўнасці, якая лічылася «ненатуральнай» і не вяла да магчымага зачацця дзяцей, незалежна ад полу партнёраў. Усе гэтыя паводзіны маркіраваліся словам «садамія», пад якое падпадалі: любая сексуальная актыўнасць паміж людзьмі аднаго полу, аральныя, анальныя дзеянні і ўзаемная мастурбацыя паміж людзьмі розных палюў, сексуальныя дзеянні з жывёламі, адзіночная мастурбацыя. Часам пад «садаміяй» разумелі шлюбную здраду, а таксама сексуальныя адносіны паміж блізкімі сваякамі.

Першыя законы, якія прадугледжваюць пакаранне для людзей, якія дабрахвотна ўступаюць у аднаполыя сексуальныя кантакты, адносяцца да 342 года новай эры. У абнародаваным тады імператарам Канстантам «Кодэксе Феадосія» (IX 7,3) гаворыцца, што мужчыны, якія выконваюць «жаночую ролю» і «аддаюцца іншым мужчынам», павінны быць «адданыя мечу». У гэтым праяўляецца яшчэ не гамафобія, але ўстойлівая мізагінія, то бок пагарда да жанчынаў і жаноцкага, якімі характарызувалася антычная цывілізацыя. У 390 годзе імператар Валянцін II прымае папраўкі да «Кодэкса Феадосія» (IX 7,6), у адпаведнасці з якімі мужчыны, якія выконвалі «жаночую ролю» у сексуальных кантактах, павінны былі быць спаленыя перад вачыма грамадскасці. Менавіта гэта ўзаконіла спальванне гомасексуалаў, якое практыкавалася ў Еўропе ў Сярэднявечча і Новы час.

З развіццём хрысціянскай аргументацыі супраць гомасексуальнасці, якая грунтавалася на памылковай інтэрпрэтацыі 19 главы Кнігі Быцця (апісанне гібелі Садома і Гаморы) і, адпаведна, абвінавачанні гомасексуалаў у прыцягненні гневу Бога на тое месца, дзе яны жывуць, які, у сваю чаргу, праяўляецца ў голадзе, землятрусах, хваробах, імператар Юстыніян I уводзіць два законы супраць гомасексуалаў у 538 і 544 гадах, «Corpus iuris civilis» (навелы 141 і 77).

У большасці еўрапейскіх дзяржаваў смяротнае пакаранне за гомасексуальнасць уводзіцца з другой паловы XIII стагоддзя. Тады гомасексуальнасць трактуецца не толькі як «злачынства супраць прыроды», але і як «злачынства супраць боскай велічы». У 1532 годзе Карл V прыняў Крымінальна-судовае палажэнне Свяшчэннай

Рымскай імперыі германскай нацыі – «Constitutio Criminalis Carolina», якое распаўсюдзілася на тэрыторыю ўсёй Свяшчэннай Рымскай імперыі германскай нацыі. У арт. 116 гэтага палажэння замацоўвалася смяротнае пакаранне праз спальванне для асобаў, абвінавачаных ў «садаміі».

Аднак ужо з канца XVIII стагоддзя, па меры распаўсюду гуманізму і ідэяў правоў чалавека і грамадзяніна стаўленне да гомасексуальнасці ў Еўропе мяняецца. Так, у 1791 годзе ў Францыі быў прыняты новы крымінальны кодэкс, у якім адсутнічалі «злачынствы супраць маралі», то бок пакарання за дэбраахвотныя гомасексуальныя адносіны ў ім не было. Гэтак жа падобнага пакарання не было і ў Крымінальным кодэксе Напалеона, прынятым у 1810 годзе. Іншымі словамі, можна казаць, што з гэтага перыяду намячаецца пэўная тэндэнцыя да дэкрыміналізацыі гомасексуальных адносін, паколькі Крымінальны кодэкс Напалеона паўплываў на мясцовыя законы цэлага шэрагу іншых еўрапейскіх дзяржаваў.

Найбольш жахлівыя пераследы гомасексуалы зазналі ў нацысцкай Германіі. Крымінальны пераслед гомасексуальнасці ў Трэцім Рэйху грунтаваўся ўжо не на хрысціянскай аргументацыі. Нацыянал-сацыялісты заявілі, што гомасексуалы «аслабляюць» народ, што яны «ворагі» і «сексуальныя дэгенераты», якія ніякім чынам не садзейнічаюць «здоровому» прыплоду «здоровай» нацыі. Пасля прыходу нацыстаў да ўлады, яны ў 1935 годзе зрабілі больш жорсткім крымінальнае пакаранне за гомасексуальнасць (параграф 175) – турэмнае зняволенне да 10 гадоў. Пакаранне па гэтым параграфі датычылася толькі мужчынаў. Аднак жанчынаў прыцягвалі да крымінальнай адказнасці па артыкуле «асацыяльныя паводзіны» (фемінізм, лесбіянства, прастытуцыя). Таксама был створаны асаблівы «Рэйхс-цэнтр па барацьбе з гомасексуалізмам і абортамі». У канцэнтрацыйных лагерах мужчыны-гомасексуалы памячаліся ружовым трохкутнікам, а жанчыны – чорным трохкутнікам. Паводле сучасных падлікаў, колькасць асуджаных за гомасексуальнасць у Германіі складала каля 50 тыс. чалавек.

Калі вас цікавіць пытанне пераследу гомасексуалаў у Германіі часоў Трэцяга Рэйху, то вы можаце паглядзець дакументальны фільм «Параграф 175» (2000 г., рэж. Роб Эпштэйн і Джэфры Фрыдман). Фільм дубляваны на рускую мову.

У Расіі да Пятра I афіцыйныя свецкія ўлады Маскоўскага княства не асабліва задумваліся пра рэгламентацыю сексуальнага жыцця сваіх падданных, пакідаючы гэта на водкуп царквы. Толькі Вялікі Рэфарматар, мадэрнізуючы Русь на «заходні манер», прыўнёс і такое «дасягненне» заходняй цывілізацыі (а менавіта Швецыі), як пакаранне за «ненатуральную распусту». Пакаранне за яе ўпершыню ў гісторыі Расіі з'явілася ў воінскім статуце 1706 года і каралася спальваннем на вогнішчы. Трэба адзначыць, што ўжо ў 1716 годзе Пётр змякчыў статут, замяніўшы спальванне цялесным пакараннем. Звернем увагу, што гэта датычылася выключна вайскоўцаў, а не грамадзянскага насельніцтва.

Артыкул за «педэрастыю» для грамадзянскіх асобаў у расійскім крымінальным кодэксе з'явіўся толькі ў 1832 г. Гэта быў артыкул 995, які караў мужчынаў за дэбраахвотныя сексуальныя адносіны ссылкай у Сібір тэрмінам на 5 гадоў. У Расіі прыняцце гэтага артыкулу адбылося з-за капіявання нямецкага заканадаўства.

Нягледзячы на тое што крымінальнае пакаранне гомасексуалаў у Расійскай імперыі практычна не ўжывалася (у асаблінасці да прадстаўнікоў вышэйшых класаў), у канцы XIX – пачатку XX стагоддзя сярод расійскіх юрыстаў разгарэліся дыскусіі пра дэкрыміналізацыю гомасексуальнасці. Бацька пісьменніка Уладзіміра Набокава, палітык і грамадскі дзеяч Уладзімір Дзмітрыевіч Набокаў паслядоўна выступаў за свабоду прыватнага жыцця. На думку Набокава, заканадаўства «не павінна было ўдзельнічаць ва ўвядзенні маральных ці нават медыцынскіх “нормаў”, у дадзеным жа выпадку закон быў проста амаральным». Ліберальны пункт гледжання быў выказаны Санкт-Пецярбургскім юрыдычным таварыствам і чальцамі Самарскага акружнага суда. Выступалі за дэкрыміналізацыю і некаторыя

чальцы юрыдычнага таварыства. Аднак, на жаль, дадзеныя выступы не прывялі да дэкрыміналізацыі.

Нягледзячы на тое што ініцыятыва адмены крымінальнага пераследу гомасексуалаў належала не бальшавікам, а кадэтам і анархістам, крымінальны пераслед спыніўся толькі пасля вядомых падзеяў кастрычніка 1917 года, калі адбылася адмена старога Палажэння аб пакараннях. Не ўвайшлі антыгомасексуальныя артыкулы і ў КК РСФСР 1922 і 1926 гг. Першы час Савецкі Союз актыўна прымаў удзел у працы Сусветнай лігі сексуальных рэформаў (якую стварыў Магнус Хіршфельд), і нават на Капенгагенскім кангрэсе Лігі 1928 г. савецкае заканадаўства ставілася ў прыклад як самае ліберальнае ў галіне рэгулявання сексуальнасці.

Аднак ужо да 1930 года погляд уладаў на гомасексуальнасць пачынае ўсё больш і больш набываць адценні таталітарызму. Гомасексуалы, лесбіянка, трансвестыты пачынаюць разглядацца як праціўнікі бальшавіцкага рэжыму, класавыя ворагі, агенты ўплыву чужой (буржуазнай) ідэалогіі. Самі ж прадстаўнікі гомасексуальнай субкультуры ўсё больш і больш пачынаюць сыходзіць у падполле, збіраючыся на канспіратыўных кватэрах. Так пачынаецца перыяд савецкага генацыду ў дачыненні да сексуальна-гендарных нонканфармістаў, які заканадаўча быў замацаваны 17 снежня 1933 года па ініцыятыве АДПУ (Аб'яднанага дзяржаўнага палітычнага ўпраўлення). З 1934 года ў краіне пачаліся судовыя працэсы над «педэрастамі». Колькі было асуджана мужчынаў па 121 артыкуле Крымінальнага кодэкса – невядома. Кажуць пра тое, што па гэтым артыкуле было вынесена не менш за 60 тысяч судовых прысудаў за 59 гадоў дзеяння закону. Некаторыя даследчыкі называюць лічбу ў 250 тысяч асуджаных.

Дэкрыміналізацыя гомасексуальнасці ў Беларусі адбылася 1 сакавіка 1994 года.

Калі вас цікавіць ЛГБТ-гісторыя Беларусі другой паловы XX стагоддзя, наведайце сайт <https://belarusianqueerstory.noblogs.org/>, дзе можна спампаваць кнігу «Квір-гісторыя Беларусі другой паловы XX стагоддзя» на беларускай і рускай мовах.

■ «Як усё ж ставіцца да гома- і бісексуальнасці?»

Спакойна. Трэба перастаць праяўляць нянавісць у дачыненні да гома- і бісексуальных жанчынаў і мужчынаў. Гома-, бі- і гетэрасексуальнасць – абсалютна нармальныя, натуральныя і здаровыя праявы чалавечай сексуальнасці. Гомасексуальнасць і бісексуальнасць некаторых людзей – гэта факт жыцця грамадства. Таму і ставіцца да гэтага трэба як да факта. Слоган адной брытанскай кампаніі гаворыць: «Some people are gay. Get over it!» – «Некаторыя людзі гомасексуальныя. Прызвычайвайцеся!».

РАЗДЕЛ 4. СПОСАБ ЖЫЦЦЯ

Лесбіянкi, геi і бiсексуальныя людзi адрозніваюцца па ўзросце, узроўні адукацыі, прафесіях, захапленнях і многіх іншых характарыстыках. Таму ні ў якім выпадку нельга казаць пра нейкі адзіны «гомасексуальны спосаб жыцця». У гэтым раздзеле мы праліем святло на жыццё звычайных гомо- і бiсексуальных жанчынаў і мужчынаў, якія абсалютна не адпавядаюць тым вобразам, якія нам навязваюць сродкі масавай інфармацыі і абывацельская свядомасць.

«Усе гомасексуалы падобныя да людзей супрацьлеглага полу: геi – жаночкія, лесбіянкi – мужныя».

Гэта вельмі распаўсюджаны стэрэатып, але ён абсалютна не адпавядае рэчаіснасці. У рэальнасці і лесбіянкi, і геi вельмі розныя: ёсць як вельмі мужныя геi, так і вельмі жаночкія лесбіянкi. Дарэчы, мужчынападобныя жанчыны і жанчынападобныя мужчыны сустракаюцца і сярод гетэрасексуалаў. Справа ў тым, што тып паводзінаў чалавека, яго цялесная канстытуцыя не залежыць ад яго сексуальнай арыентацыі. На яго ўплывае цэлы комплекс чыннікаў як сацыяльных, так і біялагічных (у прыватнасці, узровень «мужчынскіх» і «жаночых» гармонаў у арганізме чалавека). Таму, калі вы бачыце чалавека, чые паводзіны не адпавядаюць агульнапрынятым уяўленням пра «належаўшыя» для нейкага полу паводзіны, то гэта абсалютна не значыць, што перад вамі геi ці лесбіянка.

Таксама важна адзначыць, што нават калі паводзіны чалавека здаюцца вам дзіўнымі, то гэта не прычына для асуджэння яго вамі. Калі вас сур'ёзна цікавяць гэтыя пытанні, лепш прачытайце некалькі добрых кніг, напрыклад, «Гендарную псіхалогію» Шон Берн і «Лінзы гендару» Сандры Бем.

«Геi і лесбіянкi – гэта «заблуканыя душы» людзей, якія нарадзіліся ў цэле не таго полу».

Не, гэта не так. Лесбіянак і геяў цалкам задавальняюць іх жаночыя і мужчынскія целы, адпаведна. Лесбіянкi – гэта жанчыны, якія любяць жанчынаў, а геi – гэта мужчыны, якія любяць мужчынаў.

Тое, пра што гаворыце вы, гэта неадпаведнасць у чалавека яго біялагічнага полу і яго самаадчування жанчынай ці мужчынам, то бок гендарнай ідэнтычнасці. Гэта стан, які апісвае трансгендарных людзей (раней выкарыстоўвалася слова «транссексуальнасць»), а не гомо- і бiсексуальных жанчынаў і мужчынаў. Гендарная ідэнтычнасць ніяк не звязаная з сексуальнай арыентацыяй, таму ў гэтай брашуры мы яе не разглядаем.

Калі вас цікавіць пытанне трансгендарнасці, паглядзіце дакумент «Ответы на Ваши вопросы о трансгендерных людях, гендерном выражении и гендерной идентичности» на сайце Амерыканскай псіхалагічнай асацыяцыі (на рускай мове): <https://www.apa.org/topics/lgbt/transgender-russian.pdf>

«Усе геi – трансвестыты, якія любяць пераапрацаваць ў жаночую вопратку».

Гэта таксама чарговая памылковая думка. Дадзены феномен называецца «трансвестызм», а людзi, якія пераапрацаваць ў вопратку іншага полу, называюцца «трансвестыты». Дарэчы, сустракаецца дадзены феномен не толькі ў мужчынаў, але і ў жанчынаў. Амерыканскі псіхалаг Эрык Берн яшчэ ў 1957 годзе пісаў, што трансвестыт – «гэта чалавек, звычайна мужчына, які атрымлівае сексуальнае задавальненне ад нашэння вопраткі іншага полу. Часта адной толькі бялізны. Гэтыя людзi ў большасці выпадкаў гетэрасексуальныя ў сваіх сексуальных інтарэсах,

але адчуваюць непераадольную цягу пераапраца. Яны адчуваюць сябе мужчынамі, а не жанчынамі, і не жадаюць палавых зносінаў з іншымі мужчынамі. Цяж-касці, з якімі яны сутыкаюцца, адбываюцца галоўным чынам з-за неўхвалення іх дзейнасці іншымі людзьмі. Жанчыны-трансвестыты не лічацца праблемай, бо жанчына ў мужчынскай вопратцы не наводзіць на нейкія думкі, між тым як мужчына, які прагульваецца па вуліцы ў спадніцы і на высокіх абцасах, у большасці штатаў парушае гэтым закон».

У цяперашні час актыўна выкарыстоўваецца тэрмін «кросдрэсер» як сінонім тэрміна «трансвестыт». Аднак панятак «кросдрэсер» апісвае людзей, якія пераапрацоўваюцца не для атрымання сексуальнага задавальнення, а для псіхалагічнай разгрузкі, то бок яны знаходзяць для сябе ў пераапрацванні нейкі камфортны стан.

І трансвестыты, і кросдрэсеры не ўяўляюць ні для каго пагрозы. Гэта псіхічна нармальныя людзі, і трансфобія (негатыўная рэакцыя ў дачыненні да трансгендарных людзей) у адносінах да іх абсалютна недапушчальная.

Не трэба блытаць трансвестыцызм з тэатральным жанрам «травесці» – тэатральным амплуа (акцёр ці актрыса, якія выконваюць ролю іншага полу).

«У гомасексуальных адносінах адзін чалавек заўжды грае ролю мужчыны, а другі – ролю жанчыны».

Мадэлі паводзінаў у аднаполых парах надта разнастайныя. Сапраўды, часам сустракаюцца пары, якія поўнасьцю капіюць мадэль гетэрасексуальных адносінаў. Аднак большасць лесбіянак і геяў, не абмежаваных рамкамі гетэрасексуальных прадпісанняў, у сваіх адносінах з партнёрамі дазваляюць сабе практыкаваць даволі шырокі спектр мадэляў і тыпаў паводзінаў. Паколькі ў гомасексуальных адносінах няма нічога само сабой зразумелага, людзі могуць канструяваць іх паводле свайго меркавання.

«Усе геі – жанчынаненавіснікі, а лесбіянкi – мужчынаненавісніцы».

Асабісты досвед вельмі многіх лесбіянак і геяў сведчыць пра адваротнае: гомасексуальнасць ніяк не ўплывае на адносіны да прадстаўнікоў іншага полу. Бо любіць чалавека аднаго з сабой полу – гэта зусім не значыць ненавідзецца людзей іншага полу. Большасць лесбіянак і геяў – псіхічна здаровыя, паспяховыя людзі, якія актыўна ўключаныя ў сацыяльны кантэкст і не пакутуюць ані на мізагінію (жанчынаненавіснiцтва), ані на андрафобію (боязь мужчынаў). У рэальнасці многія геі і лесбіяні маюць выдатныя дзелавыя, прыяцельскія і сяброўскія адносіны з прадстаўнікамі іншага полу.

«Геі – найлепшыя сябры дзяўчатаў».

Існаванне дадзенага міфа парадаксальнае ў свеце існавання папярэдняга міфа. Хочацца сказаць: «Вы ўжо вызначыцеся: геі – жанчынаненавіснікі ці найлепшыя сябры». Аднак абывацельская свядомасць на тое і абывацельская свядомасць, што ў ёй могуць існаваць уяўленні, якія самі ж сабе будуць супярэчыць...

У рэчаіснасці характарыстыка сяброўскіх адносінаў залежыць не ад сексуальнай арыентацыі людзей, якія сябруюць, а ад іх індывідуальных псіхалагічных асаблівасцяў. Таму цудоўнымі сябрамі для дзяўчатаў могуць быць як геі, так і гетэрасексуалы, і лесбіянкi, і бісексуалы, і трансгендарныя людзі.

Але калі гетэрасексуальная дзяўчына абавязкова хоча «атрымаць» для сябе сябра-гея, то гэта не прыкмета «шырыні поглядаў», а прыкмета стэрэатыпізаванасці мыслення і нават, магчыма, глыбока ўкаранёнай і неасэнсаванай гамафобіі.

«Гомасексуалы спакушаюць дзяцей»*.

* Падчас напісання дадзенага раздзела выкарыстоўваліся дадзеныя з брашуры Джим Барроуэй «Верно ли, что геи опасны для наших детей? Размышления об однополном влечении и гомосексуальном растлении». Перевод Виктории Наризной. Редактор Руслан Поршнев.

Поўны тэкст: http://community.livejournal.com/ru_antidogma/292940.html

Мабыць, адно з самых распаўсюджаных абвінавачанняў у адрас геяў – гэта абвінавачанне ў педафіліі. Сітуацыя вакол гэтага абвінавачання нагадвае тую, што доўгі час была вакол яўрэяў, якіх абвінавачвалі ў рытуальным выкарыстанні крыві хрысціянскіх немаўлятаў. Як вядома, гэтае абвінавачанне (разам з тым, што менавіта яўрэі ўкрыжавалі Хрыста), было падставай для ганенняў на яўрэйскі народ у сярэднявечнай Еўропе і яўрэйскіх пагромаў у Расіі ў XIX – пачатку XX ст. Зараз аніводзін чалавек у цвярозым розуме ў гэтыя абвінавачанні ў бок габрэяў ужо не верыць, затое «геі-педафілы» сталі новай масавай пужалкай.

Якая ж сітуацыя ў рэчаіснасці?

У рэальнасці педафілія распаўсюджаная як сярод гомасексуальных мужчынаў, так і сярод гетэрасексуальных мужчынаў. Таксама педафілія назіраецца і ў жанчынаў. Шэраг навукоўцаў сцвярджаюць, што «сексуальную арыентацыю педафілаў цяжка нейкім чынам строга класіфікаваць». У прыватнасці, Грэгары Херэк, прафесар псіхалогіі ў Каліфарнійскім універсітэце ў Дэвісе, кажа, што «як такой, арыентацыі дарослага чалавека ў іх не развіта ці яна знаходзіцца ў зародковым стане, а іх цяга да дзяцей узнікае з-за “захрасання” ў пэўнай ранняй стадыі псіхасексуальнага развіцця».

Строга з медыцынскага пункту гледжання педафілію можна вызначыць як «цягу дарослага чалавека (16 гадоў і больш) да дзяцей 13 гадоў і менш, пры выкананні наступных умоваў: цяга павінна мець характар ці неаднаразовых інтэнсіўных сексуальных фантазіяў, ці сексуальнай цягі да рэальных дзяцей, ці дзеянняў сексуальнага характару з дзецьмі; цяга павінна працягвацца не менш за 6 месяцаў; розніца ва ўзросце не менш за 5 гадоў» («Даведнік па дыягностыцы і статыстыцы псіхічных разладаў» Амерыканскай псіхіятрычнай асацыяцыі).

Большасць лесбіянак, геяў і бісексуалаў, гэтак жа, як і большасць гетэрасексуалаў, не праяўляе сексуальнай цікавасці да дзяцей. Гома- і бісексуалы поўнасцю падзяляюць меркаванне, што дзеці павінны быць абаронены ад сексуальнага злоўжывання з якога б там ні было боку, а віноўныя ў такіх дзеяннях павінны быць пакараныя.

Прычына, па якой геяў абвінавачваюць у педафіліі, простая: нагнятанне маральнай панікі сродкамі масавай інфармацыі. Псіхатэрапеўт і публіцыст Джо Корт адзначае, што, калі мужчыны спакушаюць маленькіх дзяўчынак, іх абазначаюць асаблівым чынам як «педафілаў» ці «сексуальных гвалтаўнікоў». Але калі мужчыны спакушаюць хлопчыкаў, іх проста называюць «гомасексуалістамі», як быццам іх сексуальная арыентацыя адказная за здзейсненыя імі злачынствы. Зусім іншую карціну мы назіраем у тых выпадках, калі хлопчыкаў гвалцяць дарослыя жанчыны. Сацыёлагі і спецыялісты па непаспяховых сляях насельніцтва адзначаюць, што многія хлопчыкі, уцягнутыя ў сексуальныя адносіны з дарослай жанчынай, не заяўляюць пра гэта проста таму, што не адчуваюць сябе спакушанымі.

Эксперты сыходзяцца ў тым, што афіцыйная статыстыка значна прымяншае размах сексуальных кантактаў паміж дарослымі і непаўнагадовымі. Адна агульнанацыянальная (у ЗША) імаверная выбарка, падчас якой было апытана 4008 дарослых жанчынаў, згвалтаваных у дзяцінстве, выявіла, што менш за 12% гэтых выпадкаў было заяўлена ў паліцыю. З такой вялізнай колькасцю незаяўленых выпадкаў мы не можам быць упэўненыя ў тым, якія насамрэч існуюць суадносіны паміж ахвярамі мужчынскага і жаночага полу.

Доктар Нікалас Грот, першапраходзец у галіне вывучэння сексуальнага гвалту над дзецьмі, вылучыў два тыпы разбэшчвальнікаў непаўнагадовых, назваўшы іх «фіксаванымі» і «рэгрэсаванымі». Пра першы тып можна сказаць, што з-за іх фіксаванасці на дзецях немагчыма адзначна вызначыць іх як гомасексуальных ці гетэрасексуальных — нярэдка яны знаходзяць дарослых людзей абодвух полаў агіднымі. Рэгрэсаваныя звадыяшы ў асноўным гетэрасексуальныя ў дарослым жыцці, яны сустракаюцца з жанчынамі і бяруць з імі шлюб. Яны часта з'яўляюцца бацькамі, айчымамі ці больш далёкімі родзічамі сваіх ахвяраў. Але стрэсавыя станы,

якія спадарожнічаюць дарослай адказнасці ці цяжкасцям у дарослым жыцці, могуць прыгнятаць іх цягу да дарослых супрацьлеглага полу, прымушаючы «рэгрэ-саваць» сексуальны фокус у кірунку да дзяцей.

Доктар Майкл Р. Стывенсан у 2000 годзе правёў вычарпальны аналіз літаратуры і прыйшоў да высновы, што «мужчыны-геі схільныя да сексуальных сувязяў з дзецьмі не больш, чым мужчыны-гетэрасексуалы» і што «выпадкаў сексуальнага дамагання да непалаваспелага дзіцяці з боку дарослай лесбіянке на практыцы не існуе». Гэтае даследаванне настолькі грунтоўнае, што Амерыканская акадэмія дзіцячай і юнацкай псіхіятрыі і Амерыканская псіхалагічная асацыяцыя публічна заяўляюць, што не існуе сувязі паміж гомасексуальнасцю і сексуальным гвалтам над дзецьмі.

Нагнаваючы істэрыю вакол «геяў-педафілаў», СМІ ігнаруюць праблему рэальнай педафіліі, якая існуе і легітымаваная, напрыклад, у ісламскай культуры. У прыватнасці, галоўны муфтый Саудаўскай Аравіі шэйх Абдул-Азіз Аль аш-Шэйх заяўляў: «Дзяўчынке 10 ці 12 гадоў ужо могуць выходзіць замуж, і тыя, хто думае, што яны занадта маладыя, не маюць рацыі, і ў цяперашні час гэта несправядліва ў дачыненні да іх». Гэтая заява выклікала абурэнне многіх праваабарончых, у тым ліку ЛГБТ-арганізацыяў, ва ўсім свеце.

«Геі, лесбіянке і бі думаюць толькі пра секс, у іх не бывае доўгатэрміновых адносінаў, яны разбэшчаныя, і іх адносіны носяць бязладны характар. Гэта проста секс без кахання»

Лесбіянке, геі і бісексуалы, у першую чаргу, людзі. І, як і ва ўсіх людзей, у іх ёсць родзічы, сябры, вучоба, праца, хобі. Гомасексуалы, гэтак жа, як і гетэрасексуалы, павінны клапаціцца пра тое, каб у іх былі заробак, жылло, здароўе. Іншымі словамі, нішто чалавечае лесбіянкам, геямі і бі не чужаснае.

Гэтак жа, як і сярод гетэрасексуалаў, сярод гомо- і бісексуалаў ёсць свае «дон жуаны» і «альфонсы». І дакладна гэтак жа іх не большасць. Але нават яны не думаюць пра секс 24 гадзіны ў содні.

Вельмі многія лесбіянке, геі і бі імкнуцца да пабудовы працяглых партнёрскіх адносінаў, заснаваных на каханні. Пры гэтым большасць на гэтым шляху сустракае масу праблемаў, незнаёмых гетэрасексуальным людзям. Гэтыя праблемы пачынаюцца з таго, дзе пазнаёміцца і куды пайсці на спатканне, і працягваюцца пытаннямі: як сказаць бацькам, як пачаць жыць разам, як урэгуляваць маёмасныя і немаёмасныя адносіны і г.д.

Факт адсутнасці рэгістрацыі аднаполых шлюбав і гамафобія грамадства робяць гэтыя адносіны незаўважнымі, паколькі партнёры вымушаныя свае адносіны дбайна хаваць і ахоўваць. Часцяком пра тое, што ў чалавека шчаслівае сямейнае жыццё ў аднаполых адносінах, не ведаюць не толькі калегі, але і сябры, і нават блізкія родзічы.

Безумоўна, падобныя недамоўкі эмацыянальна абядняюць адносіны гомасексуалаў з іх гетэрасексуальнымі родзічамі і сябрамі. Гэтыя адносіны недастаткова адкрытыя і даверчыя. І гэта яшчэ адна дадатковая нагода задумацца гетэрасексуальнаму грамадству: вы сапраўды хочаце са сваімі сябрамі, дачкамі і сынамі, братамі і сёстрамі адчужаных адносінаў, пабудаваных на таямніцах? Ці ўсё ж вы хочаце адносінаў, заснаваных на прыняцці і даверы, адносінаў, у якіх вашыя гомасексуальныя блізкія змогуць разлічваць на вас і вашу падтрымку?

«Геі і лесбіянке хочуць спакусіць як мага больш гетэрасексуалаў»

Абсалютна абсурднае сцверджанне. Большасці лесбіянка і геяў гэта абсалютна не патрэбна, паколькі гетэрасексуалы не змогуць ім даць узаемнай эмацыянальнай уцягнутасці ў адносіны. Як мы ўжо казалі, для большасці лесбіянка і геяў

у адносінах важнае ўзаемнае каханне, якое выяўляецца ў інтымнай блізкасці. А паколькі гетэрасексуалы нязвольныя на ўзаемнае каханне да чалавека свайго полу, то і інтымная блізкасць з імі для гомасексуалаў цікавасці не ўяўляе.

«Гомасексуалы – гэта людзі з трагічным лёсам. Яны асуджаныя на самотную старасць»

Лёс гомасексуалаў не больш трагічны, чым лёс гетэрасексуалаў. Філасафы-экзістэнцыялісты казалі пра тое, што быццё чалавека трагічнае само па сабе. А Гуатама Буда вучыў, што жыццё – гэта пакуты.

Пытанне заключаецца ў тым, ці прымаем мы самі такі погляд на свет. Калі так, значыць, нашае жыццё сапраўды стане трагедыяй. І сексуальная арыентацыя тут будзе абсалютна ні пры чым.

У жыцці кожнага чалавека ёсць месца для болю, згубаў, няўдачаў. Але таксама жыццё кожнага чалавека ўключае ў сябе радасць, шчасце, поспех і каханне. Вядома, лесбіянкам і геям крыху складаней пераадолець жыццёвыя цяжкасці, чым гетэрасексуалам, паколькі само грамадства будзеца на дыскрымінацыі і перадушасці ў дачыненні да іх. Аднак гэтая сітуацыя вельмі падобная на сітуацыю, у якой аказваюцца многія іншыя меншасці (этнічныя, рэлігійныя і інш.). І дакладна гэтак жа, як і прадстаўнікі іншых меншасцяў, лесбіянка, геі і бісексуалы вучацца ганарыцца сваёй індывідуальнасцю і разумець, што быць самімі сабой – гэта вялізная радасць.

Калі ж казаць пра старасць, то яна таксама ва ўсіх бывае розная. І гетэрасексуальнасць у дадзеным выпадку зусім не з'яўляецца гарантыяй шчасця.

«Што такое камінг-аўт?»

Камінг-аўт (ад англ. coming out — «раскрыццё», «выхад»; скар. ад coming out of the closet — літар. «выйсці з каморы», па сэнсе «выйсці з прыцемак») – гэта «складаны працэс развіцця, звязаны на псіхалагічным узроўні з усведамленнем і адкрытым прызнаннем уласных гомасексуальных (і бісексуальных) пачуццяў і думак. Для некаторых людзей «камінг-аўт» значыць публічнае прызнанне сваёй прыналежнасці да геяў і лесбіянак (і бісексуалаў). Пры гэтым розныя фактары ўплываюць на тое, ці будзе ідэнтычнасць, якая фарміруецца ў чалавека, успрымацца ім як дадатная ці адмоўная з'ява» (Кохен і Штэйн). Камінг-аўт – гэта працэс, які працякае ўсё жыццё, паколькі чалавек пастаянна знаёміцца з новымі людзьмі.

«Чаму гомасексуалы і бісексуалы робяць камінг-аўт?»

Большасць лесбіянак, геяў і бісексуальных людзей робяць камінг-аўт таму, што яны хочуць быць адкрытымі і сумленнымі ў дачыненні да саміх сябе, сваіх блізкіх і тых людзей, з кім яны камунікуюць. У жаданні жыць сумленна і адкрыта няма нічога ганебнага, і гетэрасексуалам, перад якімі робіцца камінг-аўт, трэба разумець, што чалавек, які адкрываецца перад імі, ім давярае і хоча пераадолець адчужанасць і недамоўкі.

Магчыма, чалавек адкрываецца перад вамі, каб атрымаць падтрымку ад вас. Гэта асабліва справядліва ў выпадку камінг-аўту маладых лесбіянак, геяў ці бісексуальных людзей. Для іх рашыцца на гэты крок вельмі няпроста, бо яны цудоўна ведаюць, як асуджаецца гомасексуальнасць у грамадстве, і асцерагаюцца падобнай рэакцыі і ад тых, перад кім адкрываюцца.

Камінг-аўт – гэта не «выпучванне» сваёй сексуальнай арыентацыі, не бравада ёй, не «прапаганда», а натуральнае жаданне жыць у адкрытасці, не хаваючыся за маскам і не заганычы сябе ў «шафу». Адкрытасць сваіх пачуццяў – гэта не прывілея гетэрасексуалаў, а права кожнага чалавека.

Гетэрасексуальныя падлеткі спакойна абмяркоўваюць свае закаханасці, не баючыся асуджэння з боку раўналеткаў, затым спакойна ходзяць на спатканні, адкрыта

дэманструючы сваю прыхільнасць (трымаючыся за рукі і цалуючы адно аднаго). Калі адносіны ў сям'і добрыя, то гетэрасексуальныя падлеткі спакойна звяртаюцца да сваіх бацькоў па падтрымку і параду, знаёмяць сваіх каханых са сваімі сем'ямі. Пазней людзі носяць з гонарам заручальныя пярсцёнкі, ставяць на працоўны стол фатаграфіі сваіх партнёраў, не баючыся лішніх і бестактоўных пытанняў калегаў. Арганізуюць сямейныя выходныя, паездкі на лецішчы, у адпачынак, і ўсе цудоўна ведаюць, хто каму кім даводзіцца.

Лесбіянка, геі і бісексуальныя людзі, якія робяць камінг-аўт, не жадаюць знаходзіцца ў сацыяльнай ізаляцыі, а хочуць здаровых узаемаадносін са сваімі блізкімі, сябрамі і калегамі. Камінг-аўт – гэта прыкмета узважанай пазіцыі і праяўленне пачуцця ўласнай годнасці.

«А чаму гомасексуалы кажуць пра нейкі гей-гонар? Чым яны ганарацца?»

Канцэпцыя гей-гонару (англ. gay pride) звяртаецца да пачуцця ўласнай годнасці. У дадзеным выпадку «gay» выкарыстоўваецца ў шырокім сэнсе, але пры жаданні можна казаць і пра «лесбійскі гонар», і пра «бі-гонар» ці пачуццё ўласнай годнасці. Пачуццё ўласнай годнасці супрацьпастаўляецца стыгматызацыі і маргіналізацыі лесбіянак, геяў і бісексуальных людзей, якія яны зазнаюць у гамафобным, гетэрасексіцкім грамадстве. «Быць геям сорамна», – абвешчаюць гамафобныя экстрэмісты. У супрацьлегласць гэтаму канцэпцыя гей-гонару сцвярджае, што лесбіянка, геі і бісексуальныя людзі могуць ганарыцца тым, што яны выжылі ў варожым гамафобным свеце.

Менавіта бачнасці і адкрытасці прысвечаныя гей-прайд-парады (англ. gay pride parades). Літаральны пераклад «парад гей-гонару», але пазней гэтую назву сталі проста скарачаць – «гей-парад». Як бачна з назвы, гэтыя мерапрыемствы таксама звяртаюцца да ідэі пачуцця ўласнай годнасці гомо- і бісексуальных людзей. Першапачаткова парады гей-гонару праходзілі ў апошнюю суботу чэрвеня, у памяць пра паўстанне прадстаўнікоў гей-супольнасці ў Нью-Йорку у 1969 годзе, вядомае як «стоўнвольскія бунты», калі прадстаўнікі супольнасці запырэчылі напад паліцыі на гей-бар «Стоўнвол Ін», які знаходзіўся на вуліцы Крыстофер. Таму ў памяць пра гэтае паўстанне першыя дэманстрацыі называліся «Вызваленчы марш геяў», а ў Германіі «Дзень вуліцы Крыстофер», то бок «Christopher Street Day» (CSD). Як правіла, непасрэдна само вулічнае шэсце праходзіць у выходны дзень і завяршае сабой тыдзень ці месяц разнастайных асветніцкіх, культурных, спартыўных, дабрачынных і іншых мерапрыемстваў, якія прысвечаны абвешчэнню неабходнасці пераадолення гамафобіі і гетэрасексізму, гістарычнай памяці і святкаванню тых перамогаў, якіх удалося дасягнуць лесбіянкам, геям, бісексуальным людзям і іх гетэрасексуальным хаўруснікам.

«Як мне рэагаваць на камінг-аўт блізкага чалавека?»

Калі ваш блізкі сваяк зробіць перад вамі камінг-аўт, то, магчыма, вам давядзецца прайсці наступныя этапы ў сваім прыняцці гэтай навіны²:

1. **Шок.** Калі вы не здагадаліся пра негетэрасексуальную арыентацыю свайго блізкага, то магчымай першай рэакцыяй можа быць шок, які можа працягнуцца ад некалькіх хвілін да некалькіх дзён. Гэта абсалютна натуральная псіхічная рэакцыя, якая дапамагае лягчэй перанесці псіхалагічны стрэс. Не спяшайцеся са словамі і дзеяннямі. Вазьміце тайм-аўт на абдумванне навіны. Галоўнае – памятайце, што чалавек, які вам адкрыўся, застаўся абсалютна тым жа, вашым блізкім чалавекам, якога вы любіце.

2. **Адмаўленне.** Калі гэтая вестка для вас сапраўды выявілася навіной, то вы можаце пачаць адмаўляць тое, што вам паведаміў чалавек. Адмаўленне гэтак жа,

² Падчас напісання раздзела выкарыстоўваўся матэрыял «Открываются ли родителям?». Англійская версія была падрыхтавана арганізацыяй PFLAG, рускі пераклад быў упершыню апублікаваны на сайце <http://teen.lesbiru.com/>

як і шок, з'яўляецца механізмам псіхалагічнай абароны ад непрыемнай, страшнай ці балючай навіны. Вы можаце пачаць шукаць разнастайныя тактыкі паводзінаў, каб не вяртацца да гэтай тэмы. Вы можаце пытацца ўсё перавесці ў жарт ці рабіць выгляд, што нічога не пачулі, вы можаце пытацца перавесці тэму на штосьці іншае, а можаце гневацца і ўстройваць скандалы з-за гэтай навіны. Не асуджайце сябе за гэтыя рэакцыі: гэта ў вас так гаворыць тая грамадская гамафобія, якую вы ўсмакталі, знаходзячыся ў гамафобным грамадстве. Магчыма, на гэтай стадыі вам можа дапамагчы камунікаванне з псіхолагам ці іншым спецыялістам па пытаннях гендару і сексуальнасці. Не бойцеся чытаць спецыялізаваную навуковую літаратуру (невялікі спіс вы можаце знайсці напрыканцы гэтай кнігі). І памятайце: самае галоўнае – гэта любоў паміж вамі і вашым блізкім чалавекам, які перад вамі адкрыўся. Калі ён гэта зрабіў, значыць, ён верыць, што ваша любоў мацней за забабоны гамафобнага грамадства.

3. Пачуццё віны. Дастаткова распаўсюджанай рэакцыяй на камінг-аўт дзяцей з боку бацькоў з'яўляецца пачуццё віны. Вы можаце задавацца пытаннем «Што ж я зрабіў/зрабіла не так? У чым мая памылка?». Звычайна на гэтым этапе дапамагае камунікаванне з бацькамі і родзічамі іншых гомасексуальных людзей альбо з псіхолагам. Не бойцеся абмяркоўваць свае сумневы з іншымі. І галоўнае, памятайце: вы ні ў чым не вінаватыя.

4. Неабходнасць выказацца. На гэтым этапе ў вас з'яўляецца патрэба размаўляць з вашым блізкім чалавекам, які перад вамі адкрыўся. Не бойцеся яму (ці ёй) задаваць пытанні, будзьце гатовыя чуць адказы і абавязкова дзяліцеся сваімі перажываннямі. Не саромейцеся сваіх эмоцыяў: яны выкліканыя тым гамафобным грамадствам, у якім мы жывем. Падумайце пра той боль і самоту, з якімі давялося сутыкнуцца вашаму блізкаму, калі ён усвядоміў сваю гомасексуальнасць. Не хавайце свае пачуцці ў сабе – дзяліцеся імі адно з адным.

5. Прыняцце рашэння. Пасля таго як вы эмацыянальна звыкніцеся з фактам гомасексуальнасці вашага блізкага чалавека, вам будзе неабходна зразумець, як жыць з гэтым фактам у далейшым. На гэтым этапе розныя людзі прымаюць розныя рашэнні:

- падтрымка. Большасць людзей прымаюць блізкіх людзей, якія ім адкрыліся, працягваюць іх любіць і падтрымліваць. Многія са здзіўленнем знаходзяць, што пасля камінг-аўту іх адносіны становяцца бліжэйшымі, больш даверчымі і адкрытымі;

- ігнараванне. Некаторыя людзі прымаюць рашэнне пра тое, што яны не хочуць вяртацца да абмеркавання тэмы гома- ці бісексуальнасці блізкага. Гэтая тэма ўспрымаецца імі як занадта балючая. Яны па-ранейшаму любяць сваіх блізкіх і працягваюць ўзаемадзейнічаць з імі па розных пытаннях, аднак тэма гома- ці бісексуальнасці ігнаруецца;

- вайна да перамогі. Іншыя людзі не могуць прыняць гома- ці бісексуальнасць сваіх блізкіх, і гэта становіцца крыніцай пастаянных канфліктаў, ад якіх усе пакутуюць;

- адзін крок наперад, два назад. Прыняцце гома- ці бісексуальнасці блізкага – працэс, які рэгулярна можа суправаджацца сумневамі ці папрокамі. Чалавек нібыта робіць адзін крок наперад на шляху прыняцця, а затым зноўку можа пачаць абвінавачваць і шукаць шляхі вырашэння «праблемы»;

- немагчымасць прыняцця – разрыў адносінаў. Для некаторых людзей бывае немагчыма прыняць гома- ці бісексуальнасць сваіх блізкіх па розных прычынах. Ім бывае прасцей поўнасю адмовіцца ад камунікацыі. У гэтай сітуацыі гамафобія перамагае, а міжасабовыя адносіны і любоў зазнаюць паразу.

6. Сапраўднае прыняцце. На гэтым этапе вы пачынаеце зразумець тыя праблемы, з якімі сутыкаюцца гомасексуальныя людзі і чаму яны выступаюць супраць гетэранарматыўнага прэсінгу і дыскрымінацыі. Вы ўжо не шкадуеце пра гомасексуальнасць вашага блізкага, а жадаеце, каб змянілася грамадства, у якім ваш блізкі зможа жыць без страху быць адрывным.

У многіх краінах свету бацькі, родзічы і сябры лесбіянак, геяў і бісексуальных людзей аб'ядноўваюцца ў спецыяльныя групы камунікавання і ўзаемнай падтрымкі. Яны гэта робяць таму, што і ім, у сваю чаргу, неабходна абмяркоўваць свае пачуцці ў бяспечным становішчы, паколькі акрамя саміх лесбіянак, геяў і бісексуальных людзей гетэрасексізм і гамафобія грамадства ўплываюць і на іх блізкіх, якія схільныя да другаснай стыгмы і другаснага стрэсу. Другасная стыгма – гэта пачуцці сораму і ганьбы, якія могуць адчуваць родзічы (бацькі, браты, сёстры, дзеці і інш.) гома- і бісексуальных людзей з-за іх сексуальнай арыентацыі, аднак прычынай гэтага пачуцця з'яўляюцца менавіта распаўсюджаныя ў грамадстве гетэрасексізм і гамафобія. Другасны стрэс – гэта пастаяннае псіхалагічнае напружанне, якое адчуваюць родзічы (бацькі, браты, сёстры, дзеці і інш.) лесбіянак, геяў і бісексуальных людзей з-за іх сексуальнай арыентацыі. Гэты хранічны стрэс падобны да стрэсу меншасці, які складаецца з другаснай стыгматызацыі, сацыяльнага ціску і прыгнёту, страху, хвалявання за свайго гома- ці бісексуальнага родзіча. Часта самі людзі, асабліва дзеці, якія знаходзяцца ў сітуацыі другаснага стрэсу, не ўсведамляюць яго і ўспрымаюць адсутнасць псіхалагічнага дабрабыту як «натуральнае» і «нармальнае». З-за гэтага ў чалавека могуць назірацца розныя праблемы як з фізічным, так і з псіхалагічным здароўем. Падобныя групы родзічаў існуюць у Расіі, Украіне, Малдове.

РАЗДЗЕЛ 5. ГОМАСЕКСУАЛЬНАСЦЬ І ЗДАРОЎЕ

Адным са стойкіх памылковых поглядаў, які распаўсюджаны і сёння, з'яўляецца міф пра тое, што гомасексуальнасць – гэта хвароба і, адпаведна, ад яе можна вылечыцца. У дадзеным раздзеле мы даследуем гэтае перакананне, а таксама некалькі іншых пытанняў, звязаных з гомасексуальнасцю і здароўем.

«Гомасексуальнасць – гэта хвароба?»

Не. Яшчэ ў 1935 годзе Зігмунд Фрэйд пісаў: «Гомасексуальнасць не можа быць кваліфікаваная як захворванне. Мы лічым яе варыяцыяй сексуальнай функцыі». Псіхолагі, псіхіятры і іншыя адмыслоўцы лічаць, што гомасексуальнасць не хвароба. У сексалагіі не існуе паняцця «правільная» ці «няправільная» сексуальная арыентацыя. Арыентацыя бывае рознай: гетэрасексуальнай, гомасексуальнай і бісексуальнай.

15 снежня 1973 года Амерыканская псіхіятрычная асацыяцыя пацвердзіла вынікі новых даследаванняў і выключыла гомасексуальнасць з афіцыйнага спісу разумовых і псіхічных разладаў. У 1975 годзе Амерыканская псіхалагічная асацыяцыя пацвердзіла гэтае рашэнне. З моманту выключэння гомасексуальнасці са спісу хваробаў гэтае рашэнне шмат разоў пацвярджалася дадатковымі даследаваннямі абедзвюх асацыяцыяў.

17 траўня 1990 г. Сусветная арганізацыя аховы здароўя пры Арганізацыі Аб'яднаных Нацый прыняла Міжнародную класіфікацыю хваробаў (10-ы перагляд, МКБ-10), з якой гомасексуальнасць як хвароба была выключаная. У заўвазе да раздзела F66 «Псіхалагічныя і паводзінскія разлады, звязаныя з палавым развіццём і арыентацыяй» падкрэсліваецца, што «сама па сабе сексуальная арыентацыя не разглядаецца як разлад». У 1995 г. гэтую пазіцыю прыняла Японія. У 2001 г. Кітайская псіхіятрычная асацыяцыя таксама выключыла гомасексуальнасць з пераліку псіхічных захворванняў. Расія перайшла на МКБ-10 у 1999 г., а Беларусь з 1 студзеня 2002 г.

«Рашэнне Амерыканскай псіхіятрычнай асацыяцыі (АПА) 1973-га года пра выключэнне гомасексуальнасці са спісу псіхічных захворванняў было прынята пад ціскам гей-актывістаў. Ніякіх навуковых дадзеных для змянення ацэнкі не было».

Безумоўна, актывісты паўплывалі на тое, што пытанне пра выключэнне гомасексуальнасці са спісу хваробаў разглядалася АПА ў 1973 годзе. Аднак рашэнне было прынята не з-за ціску актывістаў, а дзякуючы таму, што былі прадстаўленыя доказы таго, што гомасексуальнасць не з'яўляецца захворваннем. Для навукоўцаў такімі доказамі з'яўляюцца навуковыя даследаванні. У прыватнасці, як піша Руслан Поршнеў, «за 15 гадоў да гэтай падзеі Эвелін Хукер правяла ў 1957 годзе даследаванне, якое стала наватарскім па шэрагу важных аспектаў. Па-першае, замест таго каб адразу прыняць дамінуючы пункт погляду пра гомасексуальнасць як паталогію, Эвелін задалася пытаннем, ці адрозніваецца здольнасць гетэрасексуалаў і гомасексуалаў да псіхалагічнай адаптацыі. Па-другое, замест таго каб вывучаць паціентаў, якія назіраюцца ў псіхіятраў, яна даследавала групу гомасексуалаў, якія нармальна функцыянавалі ў грамадстве. Па-трэцяе, яна выкарыстала працэдуру, у якой экспертаў прасілі ацаніць ступень адаптаванасці мужчынаў, не ведаючы загадзя пра іх сексуальную арыентацыю. Такі метада дазваляў пазбегнуць неаб'ектыўнасці, якую мелі шматлікія папярэднія псіхааналітычныя даследаванні гомасексуальнасці. Са сваіх вынікаў Э. Хукер зрабіла выснову, што гомасексуальнасць як клінічная сутнасць не існуе і няма ўнутранай сувязі аднаполай цягі з псіхпаталогіяй. Знаходкі Э. Хукер у далейшым пацвярджаліся ў многіх іншых даследаваннях з ужываннем іншых метадаў». Менавіта сума ўсіх гэтых

даследаванняў і паслужыла прычынай таго, што ў 1973 годзе АПА выключыла гомасексуальнасць са спісу захворванняў.

Сітуацыя са змяненнем стаўлення да гомасексуальнасці як да нормы – не выключэнне. Падобнае змяненне адбылося і ў дачыненні да дзіцячага ананізму, які яшчэ ў пачатку XX стагоддзя лічыўся прычынай вар'яцтва. А калі паглядзець кнігі псіхіятраў XIX стагоддзя, то яны рэкамендуюць змагацца з ім самым жорсткім чынам (напрыклад, прыпальванне клітара ў дзяўчынак і адмысловыя прыстасаванні з вострымі металічнымі зубцамі для хлопчыкаў). Прычына падобнага стаўлення да дзіцячага ананізму была ў тым, што лекары псіхіятрычных клінікаў адзначалі, што іх пацыенты займаюцца мастурбаваннем прылюдна. У выніку прычынна-выніковая сувязь была пераблытаная. Зразумела, масавыя даследаванні людзей, якія не былі кліентамі псіхіятраў, паказалі няслушнасць гэтай гіпотэзы і дзіцячы ананізм быў нармалізаваны.

Тое самае датычыцца і ўжо ўзгаданых у гэтай брашуры ляўшоў, якіх першапачаткова таксама ўзмоцнена стараліся «вылечыць» і «перавучыць». Намаганні педагогаў і лекараў працягваліся роўна да таго часу, пакуль леварукасць не была прызнаная нормай.

«Лячэнне можа змяніць сексуальную арыентацыю»

Не, не можа. На працягу ўсяго XX стагоддзя некаторыя людзі спрабавалі лячыць гомасексуальнасць, а хто-ніхто працягвае гэта рабіць і дагэтуль. Асабліва «дасягнулі поспеху» ў «лячэнні» гомасексуальнасці ў нацысцкай Германіі, дзе геяў дасылалі ў адмысловыя канцэнтрацыйныя лагеры, у якіх над імі праводзілі розныя жорсткія доследы. Улюбёнымі метадамі «лячэння» былі лабатамія (хірургічная аперацыя на мозгу), электрашок, кастрацыя і гармонатэрапія.

Спадчыннікамі падобнага «лячэння» гомасексуальнасці сталі адэпты так званай «рэпаратыўнай» ці «канверсійнай» тэрапіі, якія не адмаўляюць, што «ў мінулым выкарыстоўваліся шкодныя для здароўя тэхнікі». На сённяшні дзень дадзеная «тэрапія» мае шырокае распаўсюджанне сярод вернікаў, якім здаецца больш простым змяніць сябе, чым жыць у супярэчнасцях з устаноўкамі сваіх рэлігій.

Аснову падобнага лячэння складаюць малітва і псіхатэрапія. Аднак даследаванні, якія праводзіліся Амерыканскай псіхіятрычнай асацыяцыяй, паказалі, што «сярод тых, хто зазнаў рэпаратыўную тэрапію, назіраецца павышаная частата неўрозаў, дэпрэсіі, самагубстваў, вялікі адсотак дысфарміі сексуальнай арыентацыі, незадаволенасці сабой (у прыватнасці і на глебе таго, што ніякай абяцанай «змены сексуальнай арыентацыі» не адбылося і гомасексуальныя жаданні і фантазіі не зніклі, і даводзіцца альбо іх заглушаць, альбо сацыяльна мімікраваць (падстройвацца пад грамадскія стандарты)». Іншымі словамі, гвалт фізічны заменены гвалтам псіхічным.

Калі раней прыхільнікі «рэпаратыўнай тэрапіі» сцвярджалі, што дзякуючы іх працы чалавек можа зрабіцца поўнасьцю гетэрасексуальным, то цяпер яны кажуць, што далёка не ўсе могуць змяніць сваю сексуальную арыентацыю, але ўсе могуць зрабіцца «былымі геямі» («экс-геямі»). Зрабіцца «былым геям» азначае перастаць практыкаваць гомасексуальныя паводзіны і навучыцца жыць у цэлібаце (калі гетэрасексуальнае жыццё для чалавека здаецца абсалютна непрымальным). Абавязковай умовай падобнага «лячэння» павінна быць жаданне самога «пацыента» адмовіцца ад сваёй сексуальнай арыентацыі. Акрамя таго, яны падкрэсліваюць, што «змены не адбываюцца імгненна», што можа спатрэбіцца даволі шмат часу (напрыклад, усё жыццё чалавека) і ў выніку гэта ўсё роўна можа не прывесці да поўнай адмовы ад гомасексуальных паводзінаў.

Вядучыя міжнародныя медычныя арганізацыі, такія як Сусветная медычная асацыяцыя (СМА) і Сусветная псіхіятрычная асацыяцыя (СПА) нават прынялі адмысловыя заявы, у якіх пацвердзілі, што гомасексуальнасць з'яўляецца адной з нармальных формаў сексуальнасці чалавека і таму не патрабуе ніякай карэкцыі, а так званая рэпаратыўная тэрапія з'яўляецца небяспечнай для здароўя, неэтычнай, неэфектыўнай

і не заснаванай на навуковых дадзеных. Такой жа пазіцыі прытрымліваюцца многія прафесіянальныя асацыяцыі многіх краінаў свету.

Рэпаратыўная тэрапія непаўнагадовых заканадаўча забароненая ў Албаніі, Аргентыне, Бразіліі, Германіі, Мальце, Тайвані, Швейцарыі, Эквадоры, Уругваі. На некаторых тэрыторыях рэпаратыўная тэрапія забароненая ў Аўстраліі, Іспаніі, Канадзе, 20 штатах ЗША. Пакаранню падлягаюць як тыя, хто прапануе падобныя паслугі, так і бацькі ці апекуны, якія дасылаюць да іх дзяцей.

«Гомасексуальны лад жыцця небяспечны для здароўя. Сярод геяў больш самагубцаў і алкаголікаў»

Сапраўды, як піша акадэмік І.С. Кон, «гомасексуалы знаходзяцца ў стане павышанай рызыкі для некаторых эмацыянальных праблемаў, уключаючы суіцыдальнасць, дэпрэсію і трывожнасць». Факты сведчаць, што адсотак суіцыдаў сярод гомасексуальнай моладзі ў 3–5 разоў перавышае адсотак суіцыдаў сярод іх гетэрасексуальных аднагодкаў. Аднак, паколькі сексуальная арыентацыя сама па сабе не з'яўляецца захворваннем, то відавочна, што самадэструктыўныя паводзіны (суіцыд, наркаманія, алкагалізм) у геяў і лесбіянак з'яўляюцца вынікам стрэсу меншасці, ціску з боку грамадства. Менавіта распаўсюджаныя ў грамадстве гамафобія і гетэрасексізм, стыгматызацыя, дыскрымінацыя і маргіналізацыя лесбіянак, геяў і бісексуальных людзей вінаватыя ў пагаршэнні іх псіхалагічнага дабрабыту.

У 1965 годзе адзін з аўтараў часопіса «New Statesman» напісаў: «Для многіх людзей іх гетэрасексуальная арыентацыя стала прычынай няшчасця, але я не думаю, што знойдзецца псіхатэрапеўт, які пагадзіўся б іх ад яе вылечыць». Гэта ў роўнай ступені адносіцца і да гомасексуальнасці. У лясчэнні мае патрэбу грамадства, якое не можа прыняць гомасексуальнасць і бісексуальнасць часткі людзей.

«Геі – разносчыкі СНІДу!»

Гэта не так. Сапраўднай прычынай распаўсюду ВІЧ з'яўляецца вірус, а не сексуальныя перавагі чалавека. Вірусу абыякавыя сексуальная арыентацыя ці пол чалавека. Рызыкоўныя паводзіны, грэбаванне бяспечным сексам распаўсюджаныя як сярод гомасексуалаў, так і сярод гетэрасексуалаў. Шляхі перадачы ВІЧ вядомыя: сперма, кроў, вагінальныя выдзяленні і менструальная кроў, грудное малако. Таму пагроза інфікавання датычыцца кожнага чалавека, а не нейкай адной канкрэтнай групы. У Беларусі галоўным шляхам перадачы ВІЧ-інфекцыі з'яўляецца гетэрасексуальны палавы кантакт, на другім месцы – парэнтаральны, то бок праз кроў пры сумесным выкарыстанні нестэрыльных інструментаў пры ўжыванні наркатыкаў, і толькі на трэцім месцы аднаполы кантакт паміж мужчынамі.

У гэтым раздзеле мы абмяркуем, што такое гамафобія, якія яе вытокі, у чым яна адрозніваецца ад біфобіі, а таксама ці існуе «прапаганда» гомасексуальнасці, якой так любяць пужаць. Акрамя таго, мы разбярэмся з тым, чаму гамафобы – гэта пераважна мужчыны і якія негатыўны ўплыў гамафобія аказвае на дзяцей і гетэрасексуальных мужчынаў.

«Што такое гамафобія?»

У шырокім сэнсе пад гамафобіяй разумеюць «розныя формы негатыўнай рэакцыі на праявы гомасексуальнасці, а таксама на звязаныя з ёй грамадскія з'явы».

У вузкім сэнсе яе вызначаюць як некантраляваныя адмоўныя эмоцыі (страх, агіда, гнеў і да т.п.) у дачыненні да людзей гомасексуальнай арыентацыі і аднаполых сексуальных кантактаў.

Як піша псіхатэрапеўт Дамінік Дэйвіс, гамафобія можа выяўляцца ў наступных формах:

1. Вербальная адмова: вербальнае адкрытае выказванне агіды і нянавісці да лесбіянак, геяў і бісексуалаў; брудныя жарты, выкарыстанне прыніжальных мянушак – «педзік», «блакітны» і іншыя.

2. Дыскрымінацыя: адмова забяспечыць выкананне правоў лесбіянак, геяў і бісексуалаў, напрыклад, у атрыманні імі адукацыі, працы, арэндзе ці пакупцы жылля і да т.п., а таксама адмова ў стаўленні да іх як да роўных.

3. Фізічны гвалт: збіццё і забойствы геяў, згвалтаванне лесбіянак і геяў.

Як ужо адзначалася, у аснове гамафобіі ляжыць стыгматызацыя. Стыгматызацыя замацоўвае сацыяльную няроўнасць, паколькі адна група людзей лічыць, што мае ўладу і права на адмоўнае стаўленне, маральныя санкцыі і асуджэнне ў дачыненні да людзей, якія належаць да стыгматызаванай групы і да ўсёй стыгматызаванай супольнасці. У выніку людзі, якія належаць да стыгматызаванай групы, не маюць магчымасці для паўнаважнага грамадскага жыцця з-за пазбаўлення права на грамадскае прызнанне, што прыводзіць да іх ізаляцыі і адсутнасці магчымасці для атрымання неабходнай дапамогі.

Стыгматызацыя прыводзіць да прыгнёту і дыскрымінацыі як стыгматызаваных групаў у цэлым, так і асобных людзей, якія належаць да гэтых групаў. У сваю чаргу, дыскрымінацыя гомо- і бісексуальных людзей – гэта любое адрозненне, выключэнне, абмежаванне ці перавага, заснаваныя на сексуальнай арыентацыі, якія маюць на мэце ці вынікам прыніжэнне ці прымяншэнне права на роўнасць перад законам ці роўную абарону з боку закона, альбо прызнання, выкарыстання ці ажыццяўлення на роўных пачатках усіх правоў чалавека і асноўных свабодаў.

Стыгматызацыя можа прыводзіць да дэгуманізацыі, калі прадстаўнікі іншай групы ўспрымаюцца як «недачалавекі», якія не заслугоўваюць таго, каб да іх ставіліся як да людзей, – гэта адкрывае магчымасці для ўжывання гвалту да прадстаўнікоў дадзенай групы. Менавіта гэты механізм быў выкарыстаны нацыстамі ў дачыненні да яўрэяў, людзей з інваліднасцю, цыганаў, славянаў і гомо- і бісексуальных людзей падчас Другой сусветнай вайны. І зараз да яго звяртаюцца не толькі прадстаўнікі неанацысцкіх групавак, якія здзяйсняюць злачынствы, матываваныя гамафобнай нянавісцю, але і «абывацелі», калі апісваюць лесбіянак, геяў і бісексуальных людзей як недаразвітых, прыпісваюць ім пераважна першасныя эмоцыі і маральныя заганы, зводзячы іх да ўзроўню жывёлаў, пазбаўляючы іх чалавечых характарыстыкаў, такіх як цеплыня адносінаў, рацыянальнасць, маральнасць, індывідуальнасць і інш.

* Падчас напісання адказаў на некаторыя пытанні дадзенага раздзела выкарыстоўваліся раздзел «Гомофобія і гетэросексизм» з кнігі «Розовая псіхотэрапія: рукаводство по работе с сексуальными меньшинствами» (под ред. Д. Дейвиса и Ч. Нила) і кніга Ш. Берн «Гендерная псіхалогія»

«Якія вытокі гамафобіі?»

На індывідуальным узроўні прычынаў узнікнення гамафобіі некалькі. Але гэтак жа, як і з усімі іншымі формамі ксенафобіі (расізм, нацыяналізм, канфесіянальная выключнасць і інш.), у аснове гамафобіі ляжыць комплекс забабонаў.

Па-першае, гомасексуальнасць вельмі часта разглядаецца як пагроза існуючаму гетэрасексуальнаму парадку. У асаблівасці гэта датычыцца мужчынскай гомасексуальнасці, якая ўспрымаецца як тое, што падрывае апоры патрыярхальнага ўкладу жыцця, пры якім характэрнае вяршэнства мужчынаў пэўнага тыпу і ўсё, што ў гэты тып мужнасці не ўпісваецца, маркіруецца як маргінальнае, тое, што адхіляецца ад нормы.

Па-другое, для многіх людзей негатыўнае стаўленне да гомасексуалаў дазваляе павысіць уласную самаацэнку. Гэта вядомы ў псіхалогіі кампенсцыйны механізм, калі за кошт прыніжэння іншага чалавек набывае вагу ва ўласных вачах.

Па-трэцяе, дэманстрацыя гамафобіі на публіцы садзейнічае сцвярджэнню прыналежнасці чалавека да той ці іншай групы. Напрыклад, у мужчынскіх супольнасцях часта бывае прынята расказваць гамафобныя анекдоты, а таксама па-іншаму выяўляць сваю гамафобію. Гэта дазваляе ім фарміраваць сваю калектыўную ідэнтычнасць на падставе супрацьпастаўлення сябе іншай групе.

Па-чацвёртае, гамафобія можа камусьці дапамагаць упарадкаваць уласныя ўяўленні пра свет. Гэтым людзям навакольны свет здаецца занадта складаным, страшным і супярэчлівым. Таму падзел свету на групы, на «белае» і «чорнае» (адназначна «кепскае» і адназначна «добрае») дапамагае ім адчуваць нейкую стабільнасць і знаходзіць сваё месца ў свеце.

Па-пятае, негатыўныя ўяўленні пра геяў і лесбіянак дазваляюць некаторым людзям кампенсаваць уласную неадэкватнасць, пачуццё ўласнай непаўнавартаснасці, праецыруючы на іншых непрымальныя для саміх сябе пачуцці.

На сістэмным узроўні ўсяго грамадства і культуры, прычынай гамафобіі з'яўляецца сацыяльнае ўпарадкаванне, культурныя каштоўнасці і ідэалогія гетэрасексізму ці гетэрасексісцкая культурная матрыца, то бок гістарычна сканструяваная сістэма ўладных адносін, якая сцвярджае дамінаванне ў культуры і грамадстве гетэрасексуальнасці над усімі іншымі формамі сексуальнасці. Калі звярнуцца да гісторыі заходнеўрапейскай цывілізацыі, то становіцца відавочна, як паступова адбывалася замацаванне пануючага статусу гетэрасексуальнасці ў грамадстве і культуры і паслядоўнае выцясненне гома- і бісексуальнасці на ўзбочыну жыцця, то бок маргіналізацыя. Паступова гетэрасексізм і гамафобія сталі неад'емнай часткай усіх сацыяльных інстытутаў і былі замацаваныя на дзяржаўным узроўні.

Інстытуцыянальны гетэрасексізм робіць нябачным любы досвед, які адрозніваецца ад гетэрасексуальнага, альбо выключае з абмеркавання негетэрасексуальных людзей і, праз дэгуманізацыю, легалізуе сімвалічны і сістэмны гвалт. На Захадзе гэтае становішча паступова мяняецца, а, напрыклад, у Расіі назіраюцца адваротныя тэндэнцыі. У Расіі ў цяперашні час пануе гамафобія, якую падтрымлівае дзяржава і якая выкарыстоўвае сродкі масавай інфармацыі для прапаганды гамафобіі. Прапаганда гамафобіі, у адрозненне ад «прапаганды» гомасексуальнасці, цалкам рэальная і прыносіць вялізную шкоду не толькі самім гома- і бісексуальным людзям і іх блізкім, але і ўсяму грамадству ў цэлым, паколькі стварае атмасферу нецярпімасці, страху, нянавісці, якая ўплывае на кожнага чалавека і асабліва на дзяцей. Прапаганда гамафобіі — гэта арганізаваная грамадска-палітычная дзейнасць (заявы, паводзіны, акцыі, дзяржаўныя мерапрыемствы), заснаваная на выказванні негатыўнага і нецярпімага стаўлення да негетэрасексуальнасці, якая праводзіцца з мэтай распаўсюду адносін да гома- і бісексуальных людзей як да ворагаў, якія пагражаюць грамадству «прапагандай гомасексуалізму», супраць якіх грамадства павінна згуртавацца, кансалідавацца і адказваць рэпрэсіўнымі мерамі. Прапаганда гамафобіі часта прыводзіць да распаўсюду ў грамадстве маральнай панікі

ў дачыненні да лесбіянак, геяў і бісексуальных людзей, то бок масавай істэрыі, якая ўзмацняецца СМІ і выяўляецца ў шырокім распаўсюдзе мовы варожасці, умяшання ў прыватнае жыццё людзей, інцыдэнтаў і злачынстваў на глебе гамафобнай нянавісці.

Іншымі словамі, для таго каб пераадолець прадурзятая думкі ў дачыненні да гомі і бісексуальнасці, неабходна прадпрымаць не толькі асветніцкія дзеянні на індывідуальным узроўні, але і на ўзроўні сацыяльных інстытутаў і культурных устаноў, рабіць бачным досвед негетэрасексуальных людзей у розных сферах жыцця грамадства.

«Мы не супраць геяў – мы супраць прапаганды гомасексуалізму»

Добра, давайце разбярэмся, што такое «прапаганда гомасексуалізму». Юрыст Максім Чарнігаўскі сцвярджае: «Прапаганда — гэта распаўсюд ідэяў, вучэнняў, меркаванняў з мэтай набыць прыхільнікаў (гл. «Словарь живого великорусского языка» Даля, энцыклапедыю пад рэдакцыяй Бракгаўза і Яфрона і да т.п.). Гомасексуальнасць — разнавіднасць накіраванасці палавой цягі. Ад ідэяў, вучэнняў, меркаванняў яна ніяк не залежыць, паколькі з'яўляецца не валявым імпульсам, а асаблівасцю псіхікі, якая праяўляецца без волі індывіда. Нават калі гетэрасексуальны чалавек вельмі захоча зрабіцца гомасексуальным, у яго не атрымаецца. З пункту гледжання фармальнай логікі і здаровага сэнсу словазлучэнне «прапаганда гомасексуалізму» — нейкая бессэнсоўная камбінацыя словаў. З тым жа поспехам можна «прапагандаваць» узыход сонца і захад».

Калі лесбіянікі і геі адкрыта заяўляюць пра сваю сексуальную арыентацыю, яны робяць тое ж самае, што і гетэрасексуалы, беручы шлюб, носячы заручальныя пярсцёнкі і ўяўляючы таго ці іншага чалавека як свайго мужа, жонку, хлопца ці дзяўчыну. Не варта баяцца таго, што, убачыўшы аднаполую пару, якая ўзялася за рукі ці цалуецца, хтосьці захоча змяніць сексуальную арыентацыю: гомасексуалы пастаянна бачаць разнаполыя пары, аднак на іх сексуальную арыентацыю гэта не ўплывае. Лесбіянікі і геі ў сваёй пераважнай большасці выраслі ў гетэрасексуальных сем'ях, большасць з іх не з'яўляецца ні ахвярай сексуальнага спакушэння, ні ахвярай жорсткага абыходжання. Аднак яны выраслі лесбіянкамі і геямі. Акрамя таго, яшчэ адно сведчанне таго, што прапаганды гомасексуальнасці не існуе, – гэта колькасць лесбіянак і геяў у краінах з ліберальным у дачыненні да іх заканадаўствам і нізкім узроўнем гамафобіі: нідзе колькасць гомасексуалаў не перавышае 5% ад агульнай колькасці насельніцтва.

Не варта баяцца і таго, што калі дзіця будзе вучыцца ў гомасексуальнага настаўніка, то яно абавязкова стане лесбіянкай ці геём. Гомасексуальнасць не заразная і не перадаецца паветрана-кропельным шляхам, і для асноўнай масы дзяцей сексуальная арыентацыя настаўніка не ўяўляе ніякай цікавасці. Для іх важнейшыя прафесіяналізм і кампетэнтнасць настаўніка, на якія яго сексуальная арыентацыя абсалютна не ўплывае. Калі ж сярод вучняў настаўніка-гомасексуала будуць гомі ці бісексуальныя дзеці, то наглядны прыклад паспяховага, упэўненага ў сабе чалавека і прафесіянала будзе садзейнічаць развіццю ў дзецях пачуцця ўласнай годнасці і разуменню таго факта, што яны не адныя, таго, што яны не маргінальныя.

Тое, што сапраўды існуе, – гэта інфармаванне, але інфармаванне і прапаганда – абсалютна розныя рэчы. Руслан Поршнеў адзначае: «Прапаганда мае на мэце агрэсіўна навязаць нейкі стыль жыцця ці паказаць яго пажаданасць ці пераважнасць перад усімі астатнімі для максімальна вялікай колькасці людзей, а таксама атрымаць пэўную выгаду з гэтага. Інфармаванне пра розныя стылі жыцця дае толькі інфармацыю для разважанняў, а таксама рыхтуе чалавека адэкватна, без ірацыянальных страхў успрымаць індывідуальнасць іншых, не падобных на яго людзей... Інфармаванне датычыцца пытання пра існаванне іншай арыентацыі, а не пра прымальнасць

ці пажаданасць аднаполага сексу для абсалютна ўсіх людзей. Прапаганда па сваёй сутнасці павінна паказваць нейкія пазітыўныя перавагі ад прапагандаванага ладу жыцця. Аднак, свядома і адкрыта «абраўшы» жыццё гея ці лесбіянку, чалавек адразу ж сутыкнецца са шматлікімі цяжкасцямі, пачынаючы з крывых поглядаў суседзяў і калегаў і заканчваючы немагчымасцю зарэгістраваць свае адносіны з партнёрам ці звальненнем з працы з-за «няправільнай арыентацыі», якая «ганіць усю арганізацыю». Перавагаў і выгадаў такога ладу жыцця ў побытавым плане ніякіх няма – адны праблемы, таму і прадмета для прапаганды — таксама».

Таму казаць пра «прапаганду гомасексуалізму» абсалютна абсурдна.

«Але я не баюся геяў і лесбіянак, я проста супраць распаўсюду гомасексуальнай прапаганды. Таму я не гамафоб»

Мы ўжо высветлілі, што гомасексуальнай прапаганды не існуе. Вашыя ж адносіны можна вызначыць як «гоманегатывізм». Першапачаткова гоманегатывізм вызначалі як эмацыянальнае, маральнае і інтэлектуальнае непрыняцце гомасексуальнасці. У цяперашні час да гоманегатывізму адносяць выключна рацыянальнае, інтэлектуальнае непрыняцце, якое можа суправаджацца ці не суправаджацца эмоцыямі. Іншымі словамі, у непрыняцці гомасексуальнасці прапануецца вылучаць эмацыянальны складнік (страх, непрыязнь, нянавісьць, агіду) – гамафобію і інтэлектуальны складнік – гоманегатывізм.

«Чаму спатрэбілася асобна вылучаць біфобію? Мне без розніцы, хто перада мной – гей ці бі, маё адмоўнае стаўленне ад гэтага не мяняецца»

Справа ў тым, што бісексуалы сутыкаюцца з падвойным непрыманнем: як з боку гомасексуальнай, так і з боку гетэрасексуальнай супольнасці. Менавіта для абазначэння гэтага асаблівага становішча бісексуалаў і быў уведзены ва ўжытак тэрмін «біфобія», які азначае прадузятае стаўленне да іх і непрыманне. У аснове біфобіі ляжыць ілжывае перакананне ў тым, што існуюць выключна дзве ўзаемна супрацьлеглыя сексуальныя арыентацыі (гома- і гетэра-) і толькі дзве гендарныя ідэнтычнасці (мужчынская і жаночая). Гэтае ілжывае перакананне, якое імкнецца падзяліць свет на два супрацьлеглыя складнікі, атрымала найменне «гендарная палярызацыя».

Бісексуальная нябачнасць (англ. bisexual erasure, bisexual invisibility) – форма біфобіі, тэндэнцыя ігнараваць, выдаляць, фальсіфікаваць ці інтэрпрэтаваць факты прысутнасці бісексуальных людзей у гісторыі, навуковых колах, палітыцы, СМІ ці іншых першасных крыніцах. У скрайняй форме бісексуальная нябачнасць праяўляецца як адмаўленне існавання бісексуальнасці і бісексуальных людзей. Бісексуальная нябачнасць дастаткова часта сустракаецца ў СМІ. У прыватнасці, у матэрыялах, прысвечаных бісексуальным паводзінам у старажытных і не заходніх культурах, гаворыцца пра распаўсюджанасць гомасексуальнасці, хаця ў роўнай ступені можна казаць пра распаўсюджанасць і прыняцце бісексуальнасці. Таксама сустракаецца ігнараванне бісексуальнай ідэнтычнасці публічных персонаў. Напрыклад, калі пішуць пра Лэдзі Гага і яе падтрымку ЛГБТ-супольнасці, ігнаруецца тое, што сама яна публічна вызначала сябе як бісексуалку.

Дарэчы, менавіта для пераадолення сацыяльнай ізаляцыі бісексуалаў і біфобіі штогод 23 верасня ў многіх краінах свету праходзіць Дзень святкавання бісексуальнасці.

«Хто такія гамафобы?»

Гамафобы гэтак жа, як і іншыя людзі, індывідуальныя. Аднак большасць гамафобаў будуць аб'ядноўваць наступныя характарыстыкі [Herek, 1984]:

- нежаданне мець асабістыя кантакты з лесбіянкамі і геямі;
- нежаданне паведамляць іншым пра праявы ўласнай гомасексуальнасці ці прызнаваць сябе лесбіянкай ці геем;
- камунікаванне з калегамі ці знаёмымі, якія праяўляюць да лесбіянак і геяў негатыўнае стаўленне, асабліва калі гэтыя калегі ці знаёмыя – мужчыны;
- баўленне часу ў тых месцах, дзе людзі дэманструюць сваё негатыўнае стаўленне да сексуальных меншасцяў, асабліва ў падлеткавым узросце;
- старэйшы па ўзросце і менш адукаваны ў параўнанні з асобамі, якія не пакутуюць на гамафобію;
- рэлігійнасць, частае наведванне царквы і прыхільнасць да кансерватыўнай рэлігійнай ідэалогіі;
- прытрымліванне традыцыйных, абмежаваных поглядаў на гендарныя ролі;
- сексуальная стрыманасць і схільнасць да перажывання пачуцця віны ў сувязі з праявамі ўласнай сексуальнасці;
- аўтарытарнасць і іншыя, звязаныя з ёй асаблівасці асобы.

«Апісаныя вышэй характарыстыкі цікавыя. Але я не магу ў іх знайсці тое, што характарызавала бы мяне. Ці можна неяк яшчэ класіфікаваць гамафобаў?»

Так, можна. У інтэрнэце шырокае распаўсюджанне атрымала наступная класіфікацыя (на жаль, не ўдалося выявіць яе аўтарства):

1. Латэнтны гомасексуал. Гэта чалавек з гомасексуальнымі схільнасцямі, які пад уплывам сацыяльнага атачэння імкнецца задушыць у сабе гэтыя пачуцці і з раздражненнем ставіцца да тых, хто не баіцца самаідэнтыфікаваць сябе ў якасці гомасексуала.

2. Традыцыяналіст. Гэта чалавек старэйшага ці сярэдняга ўзросту, які прывычаіўся да таго, што ў мінулым пра гомасексуальнасць ніхто і ніколі не казаў. Такому чалавеку звычайна здаецца, што раней геяў і лесбіянак проста не існавала, а вось зараз яны аднекуль з'явіліся.

3. Самотная жанчына. Гэта жанчына, якая з-за невуцтва лічыць, што яе праблемы з пошукамі мужчыны часткова звязаныя з тым, што «мужыкі пачалі адзін аднаго кахаць, а на нас цяпер не звяртаюць увагі».

4. Падлетак. Ва ўзросце сексуальнага сталення падлеткі звычайна стараюцца самасцвердзіцца сярод аднагодкаў. Адзін з найбольш лёгкіх шляхоў для гэтага — нападкі на аднагодкаў-геяў.

5. Рэлігійны кансерватар/фундаменталіст. Гэта чалавек, для якога рэлігійныя заповедзі пра забарону на секс паміж мужчынамі па нейкай прычыне больш важныя, чым усе іншыя. Напрыклад, у Бібліі гаворыцца, што непаслухмяных дзяцей трэба закідваць камянямі. Гэтага кансерватар рабіць, хутчэй за ўсё, не будзе. Звычайна такі чалавек не можа ўцямна патлумачыць, чаму адну заповедзь трэба няўхільна выконваць, тады як на іншыя можна не звяртаць увагі.

6. Прыхільнік «тэорыі змовы». Вера ў тэорыі змовы – гэта спосаб успрымання рэальнасці, заснаваны на ідэі пра тое, што светам кіруюць таемныя сілы. Не трэба думаць, што прыхільнікі тэорыяў змовы звар'яцелыя. Не, яны цалкам разумныя. Толькі гэта своеасаблівая адаптыўная логіка, у якой канспіралогія служыць тлумачальнай рамкай рэчаіснасці. Тэорыі змоваў могуць утрымліваць ідэю, што «прапаганда» гомасексуальнасці ажыццяўляецца, напрыклад, «Захадам, каб разбурыць, аслабіць, знішчыць славянаў ці праваслаўную цывілізацыю».

«На самай справе ніякай гамафобіі няма. А ўсе размовы пра яе – гомасексуальная прапаганда»

Мы ўжо высветлілі, што гомасексуальнай прапаганды не існуе. А вось у тым, што гамафобія і прапаганда гамафобіі і гетэрасексізму існуюць, сумнявацца не даводзіцца. Вылучаюць як мінімум сем шчыльна звязаных адно з адным спосабаў, якія дыскрымінуюць геяў, лесбіянак і бісексуалаў:

1. Гендарная цэнзура (змоўчанне) – ігнараванне ў прасторы грамадскіх дыскусій рэальных праблемаў лесбіянак, геяў і бісексуальных людзей. У прыватнасці, абсалютна адсутнічаюць кам'юніці-цэнтры (цэнтры супольнасці) для камунікавання гомасексуалаў, няма адмысловых тэле- і радыёпраграмаў, у якіх бы абмяркоўваліся актуальныя для іх праблемы.

2. Адмаўленне гомасексуальнай культуры. Тая ж гендарная цэнзура, але ўжо ў галіне гісторыі: гісторыя сусветнай культуры перапісваецца такім чынам, каб выключыць любую ўзгадку пра той унёсак, які зрабілі ў яе гома- і бісексуальныя людзі. Яркім прыкладам падобнай ідэалогіі з'яўляецца фраза «Чайкоўскага мы любім не за гэта!». Пры гэтым пра сямейнае становішча (і нават «хаджэнні налева») гетэрасексуальных творцаў культуры ўзгадваецца заўжды і паўсюль, нават у школьных падручніках.

3. Адмаўленне існавання ЛГБТ-супольнасці. Нягледзячы на тое, што ЛГБТ-супольнасць існуе, вельмі многія людзі, у тым ліку дзяржаўныя службоўцы, працягваюць адмаўляць яе існаванне, сцвярджаючы, што лесбіянка, геі і бісексуальныя людзі не складаюць сацыяльную групу.

4. Страх адкрытасці. Многія гетэрасексуалы адчуваюць трывогу, калі пытанні гома- і бісексуальнасці абмяркоўваюцца адкрыта. Абмеркаванне сямейных справаў з сябрамі і калегамі для большасці гетэрасексуалаў з'яўляецца абсалютна нармальнай і натуральнай з'явай. Калі ж лесбіянка ці гей захочуць падзяліцца сваімі гісторыямі, то гэта можа быць успрыята як «бравіраванне» сваёй гомасексуальнасцю ці нават як «прапаганда» гомасексуальнасці.

5. Стварэнне адмысловых грамадскіх месцаў – гэта. Калі гетэрасексуалы кажуць, звяртаючыся да лесбіянак і геяў: «У вас жа ёсць свае клубы! Што вам яшчэ патрэбна?», то яны гавораць пра тое, што не хочуць адкрытасці лесбіянак, геяў і бісексуальных людзей. Гэтым гетэрасексуалы сцвярджаюць сваё права на сэгрэгацыю (адлучэнне) гомасексуалаў.

6. Адмаўленне саманаймення. Дагэтуль у грамадстве, у СМІ пастаянна выкарыстоўваюцца словы «гомасексуалісты» і «гомасексуалізм». Аднак большасць лесбіянак і геяў успрымаюць гэтыя словы як абразлівыя для іх. Адно з правілаў узаемнай павагі – звяртацца да іншага так, як іншы лічыць для сябе прымальным. Выкарыстоўваючы словы «гомасексуалісты» і «гомасексуалізм», гетэрасексуалы дэманструюць гэтым не толькі непавагу да меркавання лесбіянак і геяў адносна іх саманаймення, але і сваё права называць людзей і з'явы.

7. Негатыўны сімвалізм – фарміраванне і падтрыманне ў грамадскай свядомасці дэманізаваных і стэрэатыпных уяўленняў пра лесбіянак, геяў і бісексуальных людзей. Гетэрасексуальнае грамадства стварае пэўныя нормы і правілы паводзінаў, у якія не ўпісваюцца прадстаўнікі меншасцяў. А затым прадстаўнікі меншасцяў пачынаюць разглядацца як «неадэкватныя» і «збачэнцы». Пасля гэтага «неадэкватнасць» і «адхіленні» пачынаюць успрымацца як адназначна негатыўныя характарыстыкі меншасцяў. У выніку, стыгматызаваўшы прадстаўнікоў меншасцяў, гетэрасексуальнае грамадства замацоўвае іх маргінальны статус. Дадзены механізм працуе ў дачыненні як сексуальных і гендарных меншасцяў, гэтак і ў дачыненні да этнічных, рэлігійных і іншых меншасцяў.

«Я веруючы чалавек, і прызнанне нармальнасці гомасексуальнасці супярэчыць маёй веры. Рэлігія супраць гомасексуальнасці»

Не, рэлігія не супраць гомасексуальнасці. Сапраўды, доўгі час лічылася, што большая частка рэлігіяў, а ў асаблівасці хрысціянства, іслам і іўдаізм ставяцца да ўсіх формаў негетэрасексуальнасці адназначна негатыўна – як да граху. Аднак пры больш пільным вывучэнні розных рэлігійных традыцыяў удалося ўбачыць, што гома- і бісексуальнасць успрымаюцца як не проста магчымыя, але і як ухваленыя, нароўні з гетэрасексуальнасцю, формы адносінаў у рэлігійных уяўленнях розных народаў, і тое, што затым гэтыя народы сталі негатыўна ставіцца да гома- і бісексуальнасці, было наступствам каланізацыі гэтых народаў еўрапейцамі. Многія рэлігіі Усходу, у прыватнасці будызм і індуізм, абсалютна нейтральна ставяцца да негетэрасексуальнасці. Што ж да хрысціянства, то з канца 1960-х гадоў у розных хрысціянскіх цэрквах пачаліся дыскусіі наконт становішча лесбіянак і геяў і, у больш шырокім кантэксце, наконт прызнання цэрквамі сексуальнай і гэндарнай разнастайнасці. Гэтыя дэбаты прывялі да таго, што цэлы шэраг цэркваў змянілі сваё стаўленне па пытаннях сексуальнай арыентацыі і гэндарнай ідэнтычнасці, змянілі сваё стаўленне па пытаннях, якое месца вернікі ЛГБТ могуць займаць у гэтых цэрквах. У выніку зараз даволі вялікая колькасць цэркваў прызнаюць сексуальную і гэндарную разнастайнасць як дар Божы, дабраслаўляюць шлюб і партнёрства аднаполых параў, пасвячаюць ЛГБТ у пастараў і епіскапаў. Гэтыя змены не адбываліся хутка. Кожная царква ішла сваім шляхам, дбайна даследуючы Святое Пісанне, уласную традыцыю і сучаснае навуковае разуменне сексуальнасці і гэндару. Падобныя працэсы ідуць і ў іўдаізме, і ў ісламе: паступова адбываецца асэнсаванне таго, як гамафобія прыйшла ў гэтыя рэлігіі, што гэтаму садзейнічала і ў якім кантэксце і як яны могуць зараз працягваць мяняцца, становячыся больш адкрытымі для негетэрасексуальных паслядоўнікаў.

Калі вас цікавяць пытанні сексуальнай арыентацыі і рэлігіі, наведайце партал <https://www.nuntiare.org/>

«Усё ж асноўная маса гамафобаў – мужчыны. Як гамафобія ўплывае на саміх гамафобаў і іншых гетэрасексуальных мужчынаў?»

Так, сапраўды, асноўная маса гамафобаў – мужчыны. Гамафобная істэрыя мае негатыўныя наступствы не толькі для саміх гамафобаў і прадстаўнікоў ЛГБТ-супольнасці, але і для іншых гетэрасексуальных мужчынаў, не абцяжараных гамафобіяй. З-за асцярогі здацца гомасексуальнымі ці недастаткова мужнымі іншыя мужчыны будуць імкнуцца кіравацца трыма асноўнымі прадпісаннямі: 1) нормай паспяховасці/статусу, 2) нормай цвёрдасці (фізічнай, разумовай, эмацыянальнай), 3) нормай антыжаноцкасці.

1. Норма паспяховасці/статусу – гэта «гэндарны стэрэатып, які сцвярджае, што сацыяльная каштоўнасць мужчыны вызначаецца велічынёй яго заробку і паспяховасцю на працы» [Ш. Берн].

Абмежаванні, якія накладвае дадзеная норма: большасць мужчынаў няздольныя адпавядаць гэтай норме на 100%, з-за чаго маюць заніжаную самаацэнку; выбар будучай працы часта звязаны з меркаваным памерам зарплаты, а не сапраўднай цікавасцю юнакоў; жаданне адпавядаць гэтаму стэрэатыпу прымушае мужчынаў больш і больш часу выдаткоўваць на працу і кар’ерны рост; у выніку яны пастаянна знаходзяцца ў стане стрэсу з адпаведнымі фізіялагічнымі і псіхалагічнымі сімптомамі; таксама гэта выключае іх з сямейнага жыцця і выканання бацькоўскіх функцыяў, паколькі на яго ў іх проста не застаецца часу; гэта прыводзіць да хваравітых адчуванняў як у саміх мужчынаў, так і ў іх жонак і дзяцей; у сукупнасці няздольнасць адпавядаць ілюзорнаму вобразу нарматыўнай маскуліннасці прыводзіць да сцверджання індывідуальнай маскуліннасці мужчынаў з дапамогай «кампенсатарнай мужнасці» («сукупнасць якасцяў, з дапамогай якіх мужчыны

вымушаныя кампенсаваць сваю неадпаведнасць агульнапрынятаму стандарту мужнасці»), якая ўключае ў сябе эмацыянальную і фізічную жорсткасць, падпарадкаванне жанчынаў і паводзіны, звязаныя з рызыкай; гэта суправаджаецца ўзнікненнем жадання «быць крутым», то бок вядзе да гіпермаскуліннасці ці «мачызму».

2. Норма цвёрдасці:

а) норма фізічнай цвёрдасці – «стэрэатып мужнасці, паводле якога мужчына павінен мець фізічную моц і высокую біялагічную актыўнасць» [Ш. Берн].

Абмежаванні, якія накладвае дадзены стэрэатып: зніжэнне самаацэнкі мужчынаў, якія не з'яўляюцца фізічна моцнымі; зварот да шкодных для здароўя сродкаў (напрыклад, выкарыстанне стэроідаў для нарошчвання цяглічнай масы) для набыцця фізічнай цвёрдасці; адмаўленне болю і адмова ад медычнай дапамогі; меншая працягласць жыцця мужчынаў; гвалт і агрэсія ў дачыненні да іншых мужчынаў (гэта можа быць і праява кампенсатарнай мужнасці); гвалт над жанчынамі (у тым ліку сексуальны); бравата сваёй мужнасцю праз неразумныя, рызыкаўныя і агрэсіўныя дзеянні;

б) норма разумовай цвёрдасці – «стэрэатып мужнасці, паводле якога мужчына павінен быць дасведчаным і кампетэнтным» [Ш. Берн].

Абмежаванні, якія накладвае дадзены стэрэатып: калі мужчына чагосьці не ведае, ён не будзе звяртацца па параду, паколькі стэрэатып мае на ўвазе, што мужчына заўжды з'яўляецца кампетэнтным і дасведчаным; калі мужчына чагосьці не ведае, то ён пачынае трывожыцца («трывога будзе асабліва інтэнсіўнай, калі яму здаецца, што навакольныя могуць здагадацца пра яго невуцтва»); гэта можа перашкаджаць працэсу збору інфармацыі; можа прыводзіць да праблемаў у міжасабовых адносінах, бо мужчына, які імкнецца адпавядаць гэтай норме, «часта прыніжае іншых тым, што адмаўляецца прызнаць перад імі сваю памылку ці дапусціць, што нехта ведае больш, чым ён»;

в) норма эмацыянальнай цвёрдасці – «стэрэатып мужнасці, паводле якога мужчына павінен адчуваць мала пачуццяў і быць у стане вырашаць свае эмацыянальныя праблемы без дапамогі навакольных» [Ш. Берн].

Абмежаванні, якія накладвае дадзены стэрэатып: эмацыянальна абядняюцца ўсе міжасабовыя адносіны (бацькоўства, сяброўства, адносіны партнёраў/супругаў); мужчыны не раскрываюць свае пачуцці; адносіны паміж мужчынамі характарызуецца большай канфліктнасцю і спаборнасцю; выкананне гэтай нормы не дае блізкіх сувязяў і пачуцця еднасці з іншымі чалавечымі істотамі; «ад мужчынаў рэдка чакаюць эмацыянальнай падтрымкі, бо часам яны рэагуюць на раскрыццё перад імі пачуццяў іншага чалавека настолькі лагічна і безэмацыянальна, што гэта можна прыняць за адрынанне»; мужчыны прадухіляюць самараскрыццё перад імі іншых людзей, паколькі менш упэўненыя ў сваёй здольнасці правільна рэагаваць на чужыя эмоцыі; змяншаецца «магчымасць атрымаць эмацыянальную падтрымку, паколькі навакольныя могуць і не здагадацца, што такая падтрымка патрабуецца»; дэпрэсіўныя мужчыны лічаць за лепшае не звяртацца па прафесійную і/ці сяброўскую дапамогу, альбо ігнаруюць праблему, альбо выкарыстоўваюць алкаголь і наркатыкі для яе вырашэння; немагчымасць справіцца з эмацыянальнымі праблемамі самастойна прыводзіць да большай колькасці самагубстваў сярод мужчынаў; адхіленне ад эмпатыі садзейнічае таму, што ў мужчынаў менш стрымальных чыннікаў для прычынення навакольным фізічнай і псіхічнай шкоды, праяваў жорсткасці; традыцыйная мужнасць часткова з'яўляецца тым чыннікам, які садзейнічаў таму, што менавіта мужчыны з'яўляюцца тымі, хто ў першую чаргу прымае удзел у войнах, гвалце, прычыненні шкоды планеце, заглушэнні сацыяльных меншасцяў, псіхалагічнай жорсткасці.

3. Норма антыжаночкасці – «стэрэатып, паводле якога мужчынам належыць пазбягаць спецыфічна жаночых заняткаў, відаў дзейнасці і мадэляў паводзінаў» [Ш. Берн].

Абмежаванні, якія накладвае дадзены стэрэатып: абмежаванні на выказванне пачуццяў і самараскрыццё; абмежаванне паўнаважнасці бацькоўства (пяшчота, клопат, пастаянная эмацыянальная падтрымка, патрэба часта абдымаць дзіця і казаць яму, што любіш яго. Многім мужчынам складана даюцца гэтыя дзеянні, бо яны звязваюць іх з жаночасцю); феміфобія (femifobia) – страх здацца жаночым, магчыма, з-за страху здацца гомасексуальным; узровень блізкасці паміж мужчынамі (у тым ліку цялесны кантакт (сяброўскія абдымкі) і фізічнае набліжэнне (дыстанцыя паміж суразмоўцамі)); мізагінія – грэбанне ўсім жаночым («цялячымі пяшчотамі»).

З'яўляецца агульнапрынятым факт, што да мужчынаў у нашай культуры гандарныя прадпісанні больш жорсткія, і, як след, яны часцей адчуваюць гандарную трывогу, то бок сумневы адносна сваёй адпаведнасці культурным прадпісанням мужнасці. Гандарная трывога прыводзіць гэтых мужчынаў да гандарна-ролевага стрэсу, то бок стрэсу, які ўзнікае, «калі мужчыне цяжка падтрымліваць стандарт традыцыйнай мужчынскай ролі». Гамафобія ў дадзеным выпадку з'яўляецца спробай вырашыць уласную праблему і выйсці са стану стрэсу. Паколькі геі ўспрымаюцца гэтымі мужчынамі як «не зусім мужчыны» ці «не мужчыны», то яны, параўноўваючы сябе з гомасексуаламі, пераконваюцца ў сваёй «мужнасці» і сцвярджаюць такім чынам сваю перавагу. Скрайняй формай «сцверджання мужнасці» ў дадзеным выпадку можа быць фізічны гвалт (збіццё і нават забойства) у дачыненні да геяў, а для «сцвярджання гетэрасексуальнасці» гэтыя мужчыны могуць прыбегнуць да згвалтавання лесбіянку ці іншай жанчыны.

«Ці ўплывае гамафобія і біфобія на дзяцей?»

Як бачна з адказа на папярэдняе пытанне, гамафобія і біфобія як праяўленне кампенсатарнай мужнасці абмяжоўваюць праяўленне бацькоўскіх пачуццяў у многіх гетэрасексуальных мужчынаў. Таму яе ўплыў на дзяцей самы наўпросты. Але гэта не ўсё.

Як вядома, дзеці пачынаюць праяўляць гамафобію вельмі рана: адны з самых папулярных «абзыванняў» сярод хлопчыкаў – «педзік» і «гомік». У тым ліку і выкарыстанне падобных словаў правакуе хлопчыкаў на развіццё ў сабе гіпермаскуліннасці і кампенсатарнай мужнасці, пра негатыўныя наступствы якіх распавядалася ў адказе на папярэдняе пытанне.

Акрамя таго, як мы ўжо пісалі (гл. Раздзел 5), адсотак самагубстваў сярод маладых лесбіянак, геяў і бісексуалаў перавышае адсотак самагубстваў сярод іх гетэрасексуальных аднагодкаў у 3–5 разоў. Гэта непасрэдна звязана з гамафобіяй і гетэрасексізмам грамадства і бацькоў маладых людзей. Сем'і, школы, універсітэты, цэрквы, праваахоўныя органы, органы ўлады змяшчаюць у ізаляцыю маладых геяў, лесбіянак і бісексуалаў. Іх існаванне адмаўляецца і замоўчваецца. Некаторыя з іх часткова, а іншыя цалкам пазбаўленыя падтрымкі, што вядзе да стрэсаў і дэпрэсіі, і як след, да спробаў самагубства. Адказнасць за гэта ляжыць на нашым грамадстве, якое дэманізуе, маргіналізуе і правакуе варожасць да гомасексуалаў і бісексуалаў.

«Я разумею, што гамафобныя пачуцці, якія я зазнаю, замінаюць у першую чаргу мне самому. Што мне рабіць? Як мне з імі змагацца?»

Калі вы гэта ўсвядомілі, значыцца, вы ўжо зрабілі значны крок у сваім вызваленні ад гамафобіі. Не спыняйцеся! Калі вам складана адному змагацца са сваёй гамафобіяй, звярніцеся па дапамогу да псіхолага ці псіхатэрапеўта. Калі ж вы ў большай ступені гоманегатывіст, то вам патрэбная не толькі псіхатэрапія, але і самаадукацыя. Таму чытайце, чытайце і яшчэ раз чытайце. Таксама пачніце камунікаваць з геямі і лесбіянкамі, задайце ім напрамую тыя пытанні, якія вам не даюць спакою. Цудоўныя рэсурсы для самаадукацыі – беларускія парталы Gaypress.eu і «Мэйкаўт» (<https://makeout.by/>).

АПЫТАЛЬНІК ДЛЯ ГЕТЭРАСЕКСУАЛАЎ

Даволі часта геям і лесбіянкам задаюць вельмі дзіўныя пытанні, якія па сваёй сутнасці імкнуцца абразіць іх чалавечую годнасць. Тут мы сабралі гэтыя пытанні і прапануем вам паразважаць над імі адносна сваёй гетэрасексуальнай арыентацыі. Спадзяемся, вы заўважыце абсурднасць гэтых пытанняў, адрасаваных любому чалавеку незалежна ад яго сексуальнай арыентацыі.

1. Як вы думаеце, што з'яўляецца прычынай вашай гетэрасексуальнасці?
2. Калі і чаму вы ўпершыню рашылі, што з'яўляецеся гетэрасексуалам?
3. Ці магчыма, што гетэрасексуальнасць з'яўляецца ўсяго толькі этапам вашага развіцця, які вам трэба будзе пераадолець?
4. Ці магчыма, што ваша гетэрасексуальнасць — вынік неўратычнага страху перад асобамі таго ж полу, што і вы?
5. Ці магчыма, што вам патрэбная толькі добрая партнёрка (добры партнёр) аднаго з вамі полу?
6. Калі гетэрасексуальнасць — нармальнае з'ява, чым патлумачыць настолькі вялікую колькасць гетэрасексуалаў, якія маюць нервовыя і псіхічныя разлады?
7. Каму вы распавядалі пра сваю гетэрасексуальнасць? Як гэтыя людзі рэагавалі на тое, што вы ім казалі?
8. Пераважная колькасць разбэшчвальнікаў малалетніх — гетэрасексуалы (95%). Як вы думаеце, наколькі бяспечна для вашага дзіцяці, калі ён будзе камунікаваць з настаўнікамі-гетэрасексуаламі?
9. Гетэрасексуалы характарызуюцца тым, што адводзяць сабе і адно аднаму жорсткія стэрэатыпныя сексуальныя ролі. Чаму вы схільныя да настолькі нездаровай формы ролевых паводзінаў?
10. Чаму гетэрасексуалы надаюць так шмат увагі сексу?
11. Сярод гетэрасексуалаў вельмі мала па-сапраўднаму шчаслівых людзей. Існуюць метады, якія дазваляюць змяніць сексуальную арыентацыю. Вам ніколі не прыходзіла да гэта-лавы скарыстацца імі для таго, каб змяніць сваю сексуальную арыентацыю?
12. Чаму гетэрасексуалы настолькі схільныя да пазашлюбных палавых сувязяў?
13. Чым патлумачыць вашае імкненне прыпісваць гетэрасексуальнасць знакамітым людзям? Можа быць, жаданнем апраўдаць сваю гетэрасексуальнасць?
14. Калі вам ніколі не даводзілася займацца сексам з асобай таго ж полу, адкуль вы ведаеце, што вы не аддалі б перавагу гомасексуальнай любові?
15. Чаму вы імкнецеся прадэманстраваць іншым сваю гетэрасексуальнасць? Хіба вам недастаткова проста быць самім сабой?

Апытальнік паводле Rochlin, 1992.

РАШОТКА СЕКСУАЛЬНАЙ АРЫЕНТАЦЫІ КЛЕЙНА

(апісанне ўзятае з кнігі І.С. Кона «Лики и маски однополой любви»)

Вам неабходна запоўніць кожную ячэйку лічбамі ад 1 да 7.

1 – азначае толькі іншы пол; 2 – галоўным чынам іншы пол, але зрэдку свой пол; 3 – пераважаюць асобы іншага полу, але прадстаўнікі свайго полу таксама граюць заўважную ролю; 4 – абодва полы ў роўнай ступені; 5 – пераважаюць асобы свайго полу, але людзі іншага полу таксама граюць важную ролю; 6 – галоўным чынам свой пол, але зрэдку іншы пол; 7 – толькі свой пол. Гэтая шкала не прадугледжвае асексуальнасці, таму, калі ў вас няма ніякай сексуальнай цягі, сексуальных паводзінаў, фантазіяў і інш., пастаўце ў адпаведнай графе прочырк.

Мінулае – 5 (і болей) гадоў таму; цяперашняе – апошні год; ідэал – пажаданая будучыня.

Якасць	Мінулае	Цяперашняе	Ідэал	Сума	Вынік
Сексуальнаяцяга					
Сексуальныяпаводзіны					
Сексуальныяфантазіі					
Эмацыянальныя перавагі					
Сацыяльныя перавагі					
Самаідэнтыфікацыя					
Стыль жыцця					

Сексуальная цяга: асобы якога полу вас эратычна ўзбуджаюць, прыцягваюць у якасці патэнцыйных сексуальных партнёраў?

Сексуальныя паводзіны: які пол вашых рэальных сексуальных партнёраў, з кім вы цалаваліся, абдымаліся і рабілі іншыя сексуальныя дзеянні?

Сексуальныя фантазіі: людзей якога полу вы ўяўляеце ў сваіх эратычных марах і пры мастурбацыі?

Эмацыянальныя перавагі: з кім вы лічыце за лепшае сябраваць, падтрымліваць цесныя асабістыя адносіны, раскрываць душу?

Сацыяльныя перавагі: з асобамі якога полу вы лічыце за лепшае камунікаваць, сумесна працаваць, праводзіць вольны час?

Самаідэнтыфікацыя: як вы вызначаеце сваю сексуальную арыентацыю, ці лічыце вы сябе гома-, гетэра- ці бісексуалам?

Стыль жыцця: ці праводзіце вы свой вольны час пераважна з людзьмі, якія лічаць сябе гома-, гетэра- ці бісексуаламі?

Апрацоўка вынікаў

Каб вызначыць сваю сексуальную арыентацыю па кожным з сямі радкоў (цяга, паводзіны і інш.), складзіце свае балы па 3 слупках (мінулае, цяперашняе, будучыня) і пасля падзяліце на 3. Вынік суаднясіце з лічбамі ў пачатку апытальніка.

Каб вылічыць агульны бал сваёй гома/гетэра/бісексуальнасці, складзіце ўсе паказчыкі па ўсіх графах і падзяліце вынік на агульную колькасць запоўненых графаў (21 ці менш). Вынікі суаднясіце з лічбамі ў пачатку апытальніка.

АПЫТАЛЬНІК «ЦІ ЁЛАСЦІВАЯ ВАМ ГАМАФОБІЯ?»

Калі вы хочаце даведацца, ці ёласцівая вам гамафобія, скарыстайцеся прыведзеным тут апытальнікам.

Гэта не тэст, так што вашыя адказы не могуць быць правільнымі ці няправільнымі. Калі ласка, адкажыце на кожны пункт найбольш дакладна, паставіўшы побач наступныя лічбы:

1 – цалкам згодны; 2 – згодны; 3 – ні так, ні не; 4 — не згодны; 5 — катэгарычна не згодны.

1. Я адчуваў бы сябе цалкам камфортна, працуючы ў цесным кантакце з мужчынам-гомасексуалам
2. Мне хацелася б удзельнічаць у нейкіх мерапрыемствах разам з гомасексуаламі
3. Мне было б непрыемна даведацца, што мой сусед – гомасексуал
4. Калі б чалавек аднаго са мной полу стаў фліртаваць са мной, я бы раззлаваўся
5. Мне было б камфортна, калі б я даведаўся, што прадстаўнікі майго полу знаходзяць мяне прывабным
6. Я адчуваў бы сябе няёмка, калі б мяне ўбачылі ў бары, дзе збіраюцца геі
7. Мне было б некампфортна, калі б чалавек аднаго са мной полу пачаў заляцацца да мяне
8. Мне было б прыемна даведацца, што я падабаюся чалавеку аднаго са мной полу
9. Я быў бы засмучаны, калі б маё дзіця аказалася гомасексуалам
10. Я б нерваваўся, апынуўшыся ў кампаніі гомасексуалаў
11. Я не стаў бы засмучацца, даведаўшыся, што мой святар – гомасексуал
12. Я б засмуціўся, даведаўшыся, што мой брат ці сястра – гомасексуалы
13. Я б адчуваў, што не адбыўся як бацька (ці маці), калі б даведаўся, што маё дзіця – гей
14. Мне было б непрыемна ўбачыць у грамадскім месцы двух мужчынаў, якія трымаюцца за рукі
15. Я быў бы абражаны, калі б чалавек аднаго са мной полу стаў заляцацца да мяне
16. Я б не стаў хвалявацца, даведаўшыся, што настаўніца маёй дачкі – лесбіянка
17. Мне было б непрыемна даведацца, што мой супруг(а) ці партнёр(ка) прыцягвалі ўвагу прадстаўнікоў яго (ці яе) полу
18. Я не адчуваў бы няёмкасці, размаўляючы на вечарынцы з гомасексуалам
19. Я адчуваў бы сябе няёмка, даведаўшыся, што мой бос – гомасексуал
20. Мне б ніколькі не турбавала, калі б давялося прайсціся па квартале, дзе збіраюцца пераважна геі
21. Мне было б непрыемна, калі б мой лекар апынуўся гомасексуалам
22. Я б адчуваў сябе нармальна, калі б мой найлепшы сябар апынуўся гомасексуалам
23. Калі б чалавек аднаго са мной полу пачаў заляцацца да мяне, я быў бы ўсцешаны
24. Я б стаў непакоіцца, даведаўшыся, што настаўнік майго сына – гомасексуал
25. Я адчуваў бы сябе цалкам нармальна, працуючы ў цесным кантакце з жанчынай-лесбіянкай

Перанясіце свае адказы ў табліцу «Апрацоўка». У адпаведнасці з абраным адказам пастаўце бал. Калі ў графе «Фактар» стаіць знак «=», значыцца, бал будзе роўны нумару адказа. Калі ў графе «Фактар» стаіць літара «П», то выстаўце бал у адпаведнасці: 1=5, 2=4, 3=3, 4=2, 5=1. Падлічыце агульную суму, якая ў вас атрымаецца ў графе «Бал».

Апрацоўка:

Пытанне	Адказ	Фактар	Бал
1		=	
2		=	
3		П	
4		П	
5		=	
6		П	
7		П	
8		=	
9		П	
10		П	
11		=	
12		П	
13		П	
14		П	
15		П	
16		=	
17		П	
18		=	
19		П	
20		=	
21		П	
22		=	
23		=	
24		П	
25		=	
	Сума балаў:		

Сума:

Індэкс гамафобіі:

25–50 балаў: вы не гамафоб і адчуваеце дадатныя эмоцыі ў дачыненні да гомасексуалаў.

51–75 балаў: у вас у асноўным нейтральныя эмоцыі ў дачыненні да гомасексуалаў.

76–100 балаў: вы памяркоўны гамафоб, які адчувае адмоўныя эмоцыі ў дачыненні да гомасексуалаў.

101–125 баллов: вы пакутуеце на моцную гамафобію, якая істотна замінае вам жыць.

Апытальнік паводле Rochlin, 1992.

КАЛІ...

Лесбіянкi, геi, бiсексуалы i трансгендарныя людзi (ЛГБТ) вельмi часта вымушаныя маўчаць пра сваю сексуальную арыентацыю ці гендарную iдэнтычнасць. Вы зможаце лепш зразумець, што ж на самай справе адчуваюць гэтыя людзi, калi падумаеце, пра што вам, як цысгендарнаму чалавеку з гетэрасексуальнай арыентацыяй, не трэба непакоiцца.

- Я заўжды магу лёгка знайсцi людзей сваёй сексуальнай арыентацыi для камунікавання.
- Пры пераездзе я магу быць упэўнены(а), што мае суседзi паставяцца нейтральна ці добразычліва да майго асабiстага жыцця.
- Я ўпэўнены(а), што мне не забароняць браць шлюб з любiмым чалавекам.
- Я магу ўключыць тэлевізар i адчыніць любы часопiс, i там абавязкова будзе паказанае жыццё людзей маёй сексуальнай арыентацыi.
- Калi гаворыцца пра нацыянальны здабытак ці «цывiлізацыю», абавязкова ўзгадваецца ўнёсак людзей маёй сексуальнай арыентацыi.
- Я цалкам упэўнены, што мне дазваляць усынавіць дзiця.
- Я магу быць упэўнены(а), што мне не адмовяць у працы, здыме жылля ці медычнай дапамозе, даведаўшыся пра маю сексуальную арыентацыю.
- Я магу быць упэўнены (а), што вучэбныя матэрыялы ў школах гавораць пра iснаванне маёй сексуальнай арыентацыi.
- Я не адчуваю трывогi ці хвалявання з-за неабходнасцi ўтойваць сваю сексуальную арыентацыю.
- Я магу публічна выяўляць свае пачуццi да любiмага чалавека, без страху абразаў i фiзiчнага нападу.
- У СМІ людзi маёй сексуальнай арыентацыi паказваюцца аб'ектыўна, сумленна, без прыніжэння.
- Нiхто не просiць мяне казаць «ад iмя гетэрасексуалаў» ці за ўсiх гетэрасексуалаў.
- Калi я буду iгнараваць культуру гомасексуалаў i бiсексуалаў, мяне нiхто за гэта не папiкне.
- Калi я буду iгнараваць культуру гомасексуалаў i бiсексуалаў, гэта будзе гаварыць на маю карысць.
- Мне нiколі не трэба ўтойваць сваю сексуальную арыентацыю дзеля асабiстай бяспекi.
- Калi я выходжу з клуба, дзе большасць наведвальнiкаў – гетэрасексуалы, я магу не баяцца знявагаў ці нападу з-за маёй сексуальнай арыентацыi.
- Я магу паведаміць пра сваю сексуальную арыентацыю каму заўгодна, не баючыся негатыўных наступстваў.
- Мне не трэба баяцца, што мая сям'я пазбавiць мяне маральнай ці матэрыяльнай падтрымкi з-за маёй сексуальнай арыентацыi.
- Калi мне давядзецца звярнуцца па юрыдычную ці медычную дапамогу, мая сексуальная арыентацыя не будзе мiнусам.
- Калi ў мяне непрыемнасцi, мне нiколі не даводзiцца запытваць сябе, ці сталася iх прычынай стаўленне да маёй сексуальнай арыентацыi.

аўтар: Кен Хiршман

СПІС ЛІТАРАТУРЫ ДЛЯ ДАДАТКОВАГА ЧЫТАННЯ

Бем С. Линзы гендера: Трансформация взглядов на проблему неравенства полов. – М.: РОССПЭН, 2004. – 336 с.

Берн Ш. Гендерная психология. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2001. – 320 с.

Бутовская М.Л. Тайны пола. Мужчина и женщина в зеркале эволюции. – Фрязино: Век-2, 2004. – 368 с.

Гомосексуальность и христианство в XXI веке / Под ред. В.Созаева. – СПб: Nuntiare et Recreare, 2014. – 351 с.

Келли Г. Ф. Основы современной сексологии. – СПб.: Питер, 2000. – 896 с.

Киммел М. Гендерное общество. – М.: РОССПЭН, 2006. – 464 с.

Климова Л. Дети-404. ЛГБТ-подростки: в стенах молчания. – Нижний Тагил, 2014. – 312 с.

Кон И.С. Лики и маски однополрой любви. Лунный свет на заре. – М.: Олимп; АСТ, 2003. – 574 с.

Крукс Р., Баур К. Сексуальность. – СПб: Прайм-Еврознак, 2005. – 480 с.

Мондимер Ф. Гомосексуальность. Естественная история. – Екб.: У-Фактория, 2002. – 333 с.